

DEELgenoot

Periodiek van de Historische Kring Blaricum

NUMMER 90

ZOMER 2019

Agenda 2019 - 2020

- **4 mei t/m 21 september 2019**
Expositie kunstenaar/architect W.G.F. Oversteegen
- **Za 28, zo 29 september 2019**
Atelierroute Blaricum
- **Ma 30 september t/m za 23 november 2019**
Expositie Jikke Meijhuis. Schilderijen en beelden
- **Zaterdag 5 oktober 2019**
Rondwandeling o.l.v. gids
Aanvang 14.30 uur
- **Donderdag 14 november 2019** - Lezing Frans Ruijter*
'Blaricum (oost) Toen en Nu'. Cursusnr. CUL-784
- **Donderdag 19 maart 2020** - Lezing Frans Ruijter*
'Blaricum (west) Toen en Nu'. Cursusnr. CUL-785

**Voor beide lezingen geldt: Locatie HKB gebouw. Aanvang 19.30 uur.
Meer informatie en inschrijven uitsluitend via www.volksuniversiteitheetgooi.nl*

In juni en juli is de HKB op donderdagavond gesloten.
Op de zaterdag blijft u welkom van 14.00 - 16.00 uur.

Actuele informatie vindt u op
www.historischekringblaricum.nl

De tentoonstellingen worden gehouden bij de Historische Kring Blaricum aan de Brinklaan 4A. Ze zijn te bezichtigen donderdags van 20.00 - 22.00 uur en zaterdags van 14.00 - 16.00 uur. De toegang is gratis**.

**Voor alle activiteiten van de Kring geldt dat deze gratis zijn voor leden en dat we aan niet-leden een bijdrage vragen van € 3,- (tentoonstellingen uitgezonderd). Om verzekerd te zijn van een plaats bij een lezing en/of dorpswandeling is het noodzakelijk u van tevoren op te geven, bij voorkeur per e-mail: secretaris@hkbblaricum.nl (of anders telefonisch 06 53 168 006).

DEELgenoot 90

Zomer 2019

Inhoudsopgave

Van Bestuurszijde	2328
In memoriam Jan Verwaal.....	2329
Actie - Reactie - Errata	2330
Julius Kobé, een portret	2332
Blaricum omstreeks 1914	2341
David Schulman: Winter in	2360
Nieuwe aanwinsten	2370
De Gooische Stoomtram	2372
Nog wat Blaricummers	2373

Bestuur

<i>Voorzitter:</i>	J.A.M. Vos, Driftlaan 35
<i>Secretaris:</i>	V.E.H.M. ten Broeke-Abels, Driftlaan 21
<i>Penningmeester:</i>	P.M.A. van den Breemer, Schoolstraat 2
<i>Leden:</i>	R.P. Machielse, G.H. Machielse, W. van 't Hull
<i>Ere-leden:</i>	W.J.A. Visser, A.J.G. Lindeman
<i>Leden van verdienste:</i>	J. Goes, G.H. Machielse, R.P. Machielse

Redactieadres: Brinklaan 4A, 1261 ER Blaricum

E-mail: redactie@hkblaricum.nl

Vormgeving: Ton Hartong

IBAN: NL76 RABO 0308 4257 07

ISSN 2213-2309

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

In de laatste vijf DEELgenoten die zijn verschenen, hebben we steeds een 'In Memoriam' moeten opnemen ter nagedachtenis aan leden die belangrijk zijn geweest voor onze vereniging. In deze uitgave moeten we dit helaas ook weer doen. Op 20 april jl. overleed ons erelid en oud-secretaris Jan Verwaal.

Koningsdag

Deze Koningsdag hadden we een nieuwe attractie. Bezoekers aan de Kring konden zich laten fotograferen in Blaricumse klederdracht of met 'bekende Blaricummers' waarna ze meteen de foto konden meenemen. Ook een peuter in kostuum werd samen met de ouders vereeuwigd. Tevens was dit de laatste dag van de tentoonstelling over de Blaricumse winkeltjes van vroeger. Meer dan 150 bezoekers zijn uiteindelijk een kijkje komen nemen.

Joke & Klaas Vos als 'bekende Blaricummers' Malle Marie en Pummetje

Opening tentoonstelling met werken van W.G.F. Oversteegen door Hubert Oversteegen en HKB-voorzitter Joep Vos

Tentoonstellingen

Van 4 mei tot en met 21 september is er een expositie van het ets-, teken- en schilderwerk van de Blaricumse architect en kunstenaar W.G.F. Oversteegen. Er is een zeer uitgebreide collectie te zien. Van de gemeente Blaricum kregen we 24 etsen in bruikleen, Jos Roest stelde vier etsen en een schilderij beschikbaar, de familie Veltman een ets, Ron Machielse een ets en twee schilderijen en kleinzoon Hubert Oversteegen twee mappen met daarin 80 tekeningen, 6 schilderijen/tekeningen en twee koperen etsplaten. Uit onze eigen collectie tonen we twee etsen en twee in-

gelijste ansichten. In menig Blaricumse huiskamer of gang hangt wel een ‘Oversteegen’. Maar nu hangt en ligt vrijwel het gehele oeuvre van de kunstenaar in ons onderkomen. Voor u een kans om een keer alles bij elkaar te zien.

Tijdens de Blaricumse Ateliërdagen op 28 en 29 september en daarna tot en met 23 november exposeert Jikke Meijhuis haar schilderijen en sculpturen.

Dorpswandeling

Op zaterdag 5 oktober is er weer een wandeling door ons dorp onder de kundige leiding van Frans Ruijter. Na ontvangst met een kopje koffie start de wandeling om 14.30 uur vanaf Brinklaan 4A. U wordt verzocht zich op te geven op info@hkblaricum.nl of telefonisch bij onze secretaris, 06 53 168 006.

Het bestuur wenst u veel leesplezier bij de artikelen van de hand van Ron van den Berg en Maria Boersen.

Actuele informatie over onze activiteiten vindt u op www.historischekringblaricum.nl

In memoriam Jan Verwaal

Op 20 april jl. overleed op 81-jarige leeftijd ons erelid Jan Verwaal. Van 1994 tot en met 2010 maakte hij deel uit van ons bestuur. Eerst als bestuurslid en later als secretaris van de vereniging. Hij leverde een flinke

Jan Verwaal (1937-2019)

bijdrage aan het boekje ‘Een familie in verzet’, dat verscheen ter gelegenheid van 50 jaar bevrijding. Ook schreef hij verscheidene artikelen voor het blad ‘Tussen Vecht en Eem’. Jan was tevens redactielid van ons periodiek DEELgenoot. Van zijn hand waren talloze artikelen en de vaste rubriek ‘Van bestuurszijde’. Voor de Kring is hij met zijn bescheidenheid, humorvolle opmerkingen en intensieve medewerking aan onze activiteiten van grote waarde geweest.

Actie - Reactie - Errata

In deze rubriek kunt u reageren op onjuistheden of aanvullingen geven op eerder verschenen uitgaven van de 'DEELgenoot'.

DEELgenoot 89 - Meld misdaad anoniem 1940

Naar aanleiding van het artikel 'Meld misdaad anoniem 1940' mailt Frans van Lier, zoon van Elisabeth van Lier-van de Velde die van 1940-1959 op Binnenweg 5 woonde:

'De clandestiene slachterijen op de deel van Binnenweg 5 (nu alleen nog 7 geheten, zag ik onlangs) herinner ik me nog scherp. Ik zat als jochie van 6 of 7 jaar bovenop de trap naar het hilder toe te kijken hoe daar een varken of een koe een mes in zijn keel kreeg, wel eerst met schietmasker verdoofd overigens. Hoe mijn tere kinderzieltje daartegen was opgewassen begrijp ik nu niet goed, maar ik keek ademloos toe. Gerrit de Keu woonde daar overigens niet, hij gebruikte alleen de deel en de grond er achter plus de hooiberg. Hij woonde bij Kee, zijn moeder, en zijn vader (hoe heette die?).'

'Overigens nog een te binnengesloten verhaal inzake de slachterijen op de deel. Ik heb het niet met eigen kinderoogen gezien maar het is me voor waar verteld. Toen de slagers -altijd twee of drie mannen, Gerrit was daar overigens nooit bij- een keer er de lucht van kregen dat ze gesnapt zouden gaan worden door binnenvallende controleurs hebben ze bliksemsnel het dode varken met wat boerenlompjes aangekleed en met een pet op de kop op de kakdoos achterin de deel gezet. Toen die moffen inderdaad een uur later binnenrukten en de pleedeur opentrokken riepen ze geschokt 'Ach, Verzeihung' en gooiden de deur meteen weer dicht. Is het waar? Ik weet het niet maar het was in die dagen in ieder geval een sterk Blaricums verhaal.'

REDACTIE: De moeder van Gert heette Kee de Graaf-Elders (kwam uit Eemnes) en zijn vader heette Lammert de Graaf alias Lammert van Dikke Willem.

En naar aanleiding van '***Meer Blaricums***':

'Wie ik mij evenzo goed herinner zijn 'juffrouw' Weglau en haar broer Ludwig. Ik kreeg pianoles van haar. Maar dat ze boven een paardenstal woonden zie ik niet voor me. Ze woonden in dat charmante huisje, een beetje op een terp, tegenover veldwachter Jacobs, aan wie ik altijd braaf

ging brengen wat ik op straat vond, tot een afgebroken pijpenkop toe, die hij ook vriendelijk in ontvangst nam.'

REACTIE RVdB: Veldwachter Frans Jacobs woonde op Brinklaan 2, inderdaad tegenover de grote boerderij op Dorpsstraat 13 later Brinklaan 1, van de familie Puyk. Volgens mijn informatie woonde Ludwig Weglau boven de paardenstal. Mogelijk woonde zijn zus Elisabeth in een ander deel of een bijgebouwtje van het pand.

Brinklaan 1 in de jaren zestig. Ansicht HKB

Tenslotte, over **Gerardus Lanphen**:

'Ik heb hem niet gekend, kan me hem tenminste niet herinneren, maar onuitwisbaar heb ik het beeld voor ogen van zijn vader, kleine tengere tuinbouwer, schuin tegenover ons aan de Binnenweg wonend, die altijd op 4 mei in strak zwart pak met zwarte pet op met gebogen hoofd zwijgend aan de kop liep van de stoet die voor de herdenking naar de Tafelberg trok, met mijn moeder en ikzelf achter hem aan.'

Frans van Lier

Julius Kobé, een portret

Het moet in de tweede helft van 1938 zijn geweest dat de Oostenrijkse kunstschilder Julius Bernard Kobé op een van zijn vele buitenlandse studiereizen in Griekenland strandt. Geen geld om verder te reizen. Daarom ziet hij zich genooddaakt een dringend beroep te doen op Cor, een Nederlandse met wie hij al meer dan tien jaar goed bevriend is.

Cor, officieel Cornelie, is een van de gezusters De Virieu Furstner, voormalig eigenaressen van de Blaricumse molen. Zij schiet hem te hulp en zo komt hij, via haar, opnieuw in Nederland terecht, aan de Noolscheweg 1 in Blaricum dit

Lucky Home aan de Naarderweg in de jaren dertig. Ansicht HKB

Boog-Raven. Van Boog, behalve horecaffer ook jager en parttime slachter bij slagerij De Veen van de Meentweg, huurt Kobé de achter het pand gelegen hut. Als zijn huurder vertrekt denkt Boog nog een gulden of vijf, zes aan achterstallige huur tegoed te hebben. Kobé daarentegen, weet zeker dat hij alles heeft voldaan en weigert nog iets te betalen. Een conflict dus. In een poging betaling af te dwingen houdt Boog een schilderskist en wat andere eigendommen van Kobé achter. Waarop die zich tot het bevoegd gezag wendt. De dienstdoende diender is de in 1919 tot Gemeenteveldwachter van Blaricum en 'onbezoldigd rijksveldwachter' benoemde F.J. (Frans) Jacobs. Die weet Boog er van te overtuigen dat dat echt niet zomaar kan,

keer. Lang zit hij daar niet want voordat hij een maand of zeven later de 'parel van het Gooi' verruilt voor schildersdorp Laren woont Kobé ook nog een tijdje aan de Naarderweg. Op -dan-nummer 7-9 staat het kort daarvoor geheel gerestaurerde hotel, café, restaurant en pension 'Lucky Home' van Cor en Jeanne

VASTE INWONING

ongem. of gem. vertrekken, k. en w. w., ook gr. hut z. pens. doorl. te huur. „Lucky Home“, Tel. 663, Naarderweg 7-9, Blaricum.

Advertentie in De Bel voor o.a. een grote hut

dat hij daar helemaal niet toe gerechtigd is, dat hij Kobé zijn spullen moet teruggeven. En zo gebeurt het: Rigter (P. Rigter vermoedelijk, 'dienstverrichter' van Kruijslaan 2) haalt alles op en brengt het naar Laren, waar Kobé aan Oude Naarderweg 1 is gaan wonen en werken.

Om Jacobs zijn dankbaarheid te tonen wil een opgeluchte Kobé de veldwachter graag iets geven. En dan beginnen de verhalen uiteen te lopen. Volgens Kobé, in die tijd geen onbekende portret- en dierschilder die net nog een expositie had gehad, biedt hij Jacobs een schets aan, gewoon een willekeurig blad uit zijn schetsboek zoals je er als kunstschilder zoveel maakt. Waarop Jacobs vraagt -ik volg nu even de versie van Kobé - of de schilder niet een portretschets van hem kan maken. Voor zijn vrouw, Theodora Bernardina Jacobs-Albers.¹ 'Uit goedmoedigheid' stemt Kobé toe en Jacobs komt naar diens atelier aan de Oude Naarderweg om te poseren. Als hij ziet dat Kobé een klein schildersdoek of een schetsvel neemt om aan de slag te gaan, vraagt Jacobs om een gróót portret van zichzelf. Hoewel dat minsten fl. 300,- moet kosten is Kobé bereid dat voor Jacobs te doen tegen een bijdrage van niet meer dan fl. 60,-. Jacobs moet dat eerst met zijn vrouw bespreken maar in de tussentijd komt hij wél vier keer poseren. Dan, als het portret half af is, blijft hij ineens weg. Tegen de Larense lijstenmaker Berten zegt Jacobs dat hij geen fl. 60,- kan betalen. En Kobé moet dat dan van Berten horen.

Als Kobé herfst 1939 weer terug is in Blaricum waar hij bij de familie Van der Wolff van handweverij 'De Inslag' op Eemnesserweg 18 woont, zoekt Jacobs hem daar op. De mannen komen overeen dat de eigen bijdrage van Jacobs tot fl. 40,- wordt teruggebracht. Beter iets dan niets, zal Kobé hebben gedacht. Een tientje wordt direct betaald, de rest zal Jacobs in termijnen voldoen. De veldwachter poseert nog een enkele keer, dan is het portret af en ongetwijfeld trots neemt hij het mee naar huis en geeft zijn vrouw haar cadeau. Maar met zijn aflossingen blijft Jacobs in gebreke waarop Kobé mevrouw Van der Wolff naar hem toestuurt met een brief waarin hij schrijft dat Jacobs de nog verschuldigde fl. 30,- direct aan haar moet meegeven. Woedend, wordt Jacobs, hij voelt zich onder druk gezet, afgeperst zelfs. En dat laat hij weten ook. Nu is het de beurt aan Kobé om zich beledigd te voelen. Hij zoekt het hogerop en vraagt een onderhoud aan met burgemeester Klaarenbeek om zich over Jacobs 'beledigende onbeschaamdheid' te beklagen. Als Jacobs dat hoort wil hij -nog steeds volgens Kobé- schikken want een klacht 'zou hem in zijn ambt schaden, hij had een gezin, enz. enz.'. Kobé eist nu opnieuw betaling op korte termijn of teruggave van het portret. In afwachting van het ene

1 Jacobs eerste vrouw. Na haar overlijden hertrouwt hij in 1953 met Francisca Catharina Puijk (Sientje).

of het andere zegt hij de afspraak met de burgemeester af. Maar Jacobs komt niet over de brug. Tevergeefs stuurt Kobé hem de nodige aanmaningen. In een brief aan de burgemeester schrijft hij ten slotte: 'Ik kreeg geen antwoord meer, maar was de eerste op de interneeringslijst van 10 Mei.'² Een valse beschuldiging? Op z'n minst een valse opmerking van Kobé.

Er zit geen schot meer in de zaak en daarom schakelt Kobé eind 1940 de 'Ortskommandantur' in Hilversum in. Die benadert niet alleen Jacobs maar ook zijn baas, burgemeester Klaarenbeek. Uit de brief van de Ortskommandant aan die laatste: 'Es ist bei den jetzigen Verhältnissen nicht tragbar, dass berechtigte Forderungen gegenüber einem Deutschen (de in Oostenrijk geboren Kobé wordt als (Groot-)Duitser beschouwd; RvdB) ohne grund Verweigert werden und dann der Verweigerer Beamter bleibt'. Het is een nauw verholen ontslagdreiging voor Jacobs.

Frans Jacobs (1890-1963)
Foto: HKB

Het heeft er alle schijn van dat Klaarenbeek geen idee heeft van wat er aan de hand is maar uiteraard vraagt hij Jacobs om opheldering. Die komt op 6 januari 1941 in een uitvoerig rapport -waarin hij, wel een beetje kinderachtig, en passant laat weten dat zijn vrouw het portret niet mooi vindt- met zijn versie van het verhaal die nogal afwijkt van wat Kobé er van heeft gemaakt. Anders dan Kobé beweert, heeft hij niet om een portret gevraagd maar dat aanbod zelfs afgehouden. Na lang aandringen van de kant van Kobé heeft hij uit beleefdheid er in toegestemd om te poseren. Hij wilde het portret niet gratis hebben maar had zich voorgenomen Kobé een tientje te geven. Toen bleek dat Kobé veel meer wilde is hij niet meer teruggegaan. En toen na een tijdje de lijstenmaker, Berten, aan de deur stond met een kwitantie voor de lijst -door Kobé aangeschaft op rekening van Jacobs- had hij geweigerd die te voldoen. Jacobs was en bleef van mening dat hij met Kobé geen overeenkomst had en deze niets verschuldigd was. In die zin beantwoordt Klaarenbeek de brief van Kobé en hij maakt meteen van de gelegenheid gebruik om Jacobs een lichte schrobbering te geven: had die er wel verstandig aan gedaan om in te gaan op Kobé's aanbod om een portret te schilderen? De vraag stellen is haar beantwoorden.

2 10 mei 1940. Maatregel op de eerste dag van de Duitse invasie in ons land: in ons land wonende Duitsers moesten thuis blijven.

Kobé is over de behandeling van zijn klacht allesbehalve tevreden, verwijt de burgemeester dat die zijn brief niet begrepen dan wel nauwelijks gelezen heeft en laat fijntjes nog eens weten dat hij Jacobs nooit gevraagd heeft diens portret te mogen schilderen want ‘zo’n gebrek aan smaak zou ik mij nooit kunnen vergeven. In Laren en Blaricum zijn genoeg typen, die men als model kan gebruiken (...). Behalve dat, vind ik, omdat ik dierschilder ben, genoeg koeien tusschen beide dorpen ...’. Zou hij die schilderen dan zou hij wél betaald krijgen. Zo!

Eind van het liedje is dat Jacobs zich bereid verklaart, zonder twijfel onder druk van burgemeester en Ortskommandatur, om het portret weer ter beschikking van Kobé te stellen mits Kobé de door hem, Jacobs, betaalde bedragen teruggeeft.³ En hoewel Kobé nog flink napruittelt komt hiermee een einde aan een slepende controverse over diens portret van Jacobs. Resteert de vraag: heeft Kobé het overschilderd of hangt er ergens in de wereld, ergens in Blaricum misschien, nog een schilderij van een onbekende man in uniform: ‘onze’ dorpsveldwachter Frans Jacobs?

Dame met hond

Misschien aardig om te vermelden: Jacobs was klaarblijkelijk niet de enige die met Kobé steggelde over de prijs voor een schilderij. Naar aanleiding van bovenstaand verhaal stuurde de kleinzoon van Kobé mij een foto van een in mijn lekenogen kundig geschilderd portret van een dame. Een dame, poserend met haar hond. Op de achterkant staat: ‘Voor dit portret wilde een Nederlandse advocaat fl. 300,- betalen in een tijd dat in Amsterdam 50 cent voor een ei werd betaald.’ Dan de handtekening van Kobé en nog de tekst: ‘Die advocaat heette Hermans, Th.’⁴ Het ging om een doek van, normaal gesproken, fl. 1000,-.

Th. Hermans, Nederlandse advocaat, op een doek uit Kobé’s Gooise periode...

Julius Kobé - Portret van dame met hond

Tekst van Kobé achterop

3 Mocht u de vrijwel volledige correspondentie willen inzien, stuur dan een mailtje aan de Secretaris van HKB.

4 Eigen vertaling uit het Duits.

Dat moet, dat kan haast niet missen, Mr. Emile Th. A. Hermans geweest zijn. En de afgebeelde, niet nader genoemde dame, was dat dan misschien zijn echtgenote? Na enig graafwerk vind ik niet alleen haar naam maar ook enkele persoonskaarten met haar foto. En dan twijfel ik niet langer: de mondaine dame met hond is Berendina Evelina Maria Helsloot (1904-1991), de schoonheidsspecialiste met wie Hermans in 1934 trouwde. Het echtpaar woonde tussen 1934 en 1943 in Laren, op Torenlaan 70. Een uiterst fout echtpaar trouwens.⁵

Julius Benno Kobé

Enkele nu, bijna tachtig jaar na dato, amusante stukken uit het archief van de gemeente Blaricum over het hoog opgelopen meningsverschil tussen de veldwachter en de kunstschilder waarbij ook de burgemeester betrokken raakte, waren de aanleiding tot dit artikelje. De enige aanleiding want van die kunstschilder die in Blaricum moest hebben gewoond, had ik nog nooit gehoord. Inmiddels weet ik iets meer van hem en ik zou hem onrecht doen als ik mij hier zou beperken tot dat ene conflict zonder iets meer over zijn leven te vertellen.

Julius Kobé rond 1920

Oostenrijker is hij, op 5 april 1880 als Julius Benno Kobé geboren in Klagenfurt waar hij de eerste 14 jaar van zijn leven doorbrengt. Zijn vader is handelaar in leer. Het gezin verhuist naar Wenen en Julius volgt daar tot 1900 een technische opleiding waarna hij wordt toegelaten tot de kunstacademie in Berlijn. In een tussenjaar werkt hij in Wenen onder meer als technisch tekenaar en dat beroep pakt hij na zijn terugkeer uit Berlijn en na zijn militaire dienstitijd weer op. In de Eerste Wereldoorlog zit hij in het leger (tot 1917) en uit die tijd dateren kleurenschetsen en aquarellen van soldaten, van plaatsen in de Balkan -een marktje in Sarajewo- waar hij kennelijk heen gestuurd was, en een

⁵ Hermans, ook wel Mr. Eenoo genoemd nadat hij in 1934 een oog verloor bij een knokpartij met een mede-N.S.B.-er, de kunstschilder Hein van der Velde, vertrekt in 1943 met zijn vrouw uit Laren om in Amsterdam, aan Albert Hahnplantsoen 25-27, een kapitaal pand te betrekken dat geroofd is van de Joodse koopman Jacob Polak Grodel. Verder koopt het stel tijdens W.O.II op vrij grote schaal andere door de Duitsers aangeboden panden van weggevoerde joden op. Na de oorlog wordt Hermans tot 12 jaar veroordeeld. Twee jaar na zijn vrijlating, in 1955, vertrekt het paar naar Duitsland. Hij overlijdt in Düsseldorf in 1959. Zij hertrouwt in 1978 met Jhr. C.H. de Stuers en overlijdt in 1991 in Den Haag.

fraai portret van een vrouw in locale dracht, alle te vinden op een door zijn kleinzoon opgezette internetsite.

In 1916, tijdens de oorlog dus, trouwt Julius Kobé met Maria Josefa Witzke, een verpleegster die hij al vanaf zijn vroege jeugd kent en met wie hij een dochter krijgt: Christiane. Het huwelijk houdt maar enkele jaren stand: al in 1922 komt het tot een scheiding. Op ander gebied heeft hij dat jaar meer reden tot vreugde: hij heeft zijn eerste tentoonstelling, in Baden bij Wenen. En het is een succes. In diezelfde tijd raakt hij bevriend met de Weense dierschilder Carl Fahringer (1874-1952) en samen met hem reist hij voor het eerst naar Nederland. Ze nemen hun intrek in pension 'Mr. Dr. Idzerda', een vrij deftige gelegenheid aan de Parkweg in Den Haag. Het wordt gerund door Mr. A. Schotanus à Steringa Idzerda en in later jaren door de na zijn glorietijd, de jaren twintig, wat vergeten Ir. Hanso Schotanus à Steringa Idzerda, de eerste ter wereld die regelmatig radio-uitzendingen verzorgde en daarmee de grondlegger was van de Nederlandse radio-omroep.

Nederland bevalt Kobé blijkbaar want na dit eerste bezoek zal hij, tussen lange studiereizen door die hem onder meer naar München, Milaan, Pompeï, Wenen, Corsica en natuurlijk Parijs voeren, nog regelmatig in ons land verblijven. De Parkweg in Den Haag lijkt lange tijd zijn favoriete verblijfplaats hier. Hij werkt er aan portretopdrachten van het Oostenrijks Gezantschap waarmee hij goede relaties onderhoudt en zijn logeeradres inspireert hem in later jaren tot het helaas verdwenen lijkende olie-verfschilderij 'Im Salon der Pension Idzerda'.

De belangstelling van Kobé voor ons land reikt verder dan Den Haag/Scheveningen. Hij komt en werkt eveneens in het Gooi en bezoekt ook destijds al toeristen en kunstschilders trekkende oorden als Urk (momenteel is iemand daar bezig met een artikel/boek over Kobé op Urk) en Volendam. Ik had een stille hoop dat hij daar bij het bekende 'Spaander' gelogeerd zou hebben en, zoals veel kunstzinnige gasten de rekening met een fraai schilderij zou hebben voldaan.

Julius Kobé 'Im Salon der Pension Idzerda'
Olieverf; 1922. Verblijfplaats onbekend.

Maar nee, Kobé's handtekening prijkt in het gastenboek van 1926 van het pension van Frits Veldhuizen -tegenwoordig zit er een lingeriewinkel in het pand- waar ook veel kunstenaars verbleven. En in heel Volendam lijkt geen schilderij van hem te vinden.

Reizen

Het reizen moet Kobé in het bloed gezeten hebben. Los van zijn niet geheel vrijwillige verblijf, tijdens zijn diensttijd, in de Balkan, maakt hij lange reizen naar ons land, naar en door Italië, zit hij in Duitsland en Frankrijk (zowel in 1925 als in 1929 heeft hij enige tijd een atelier in Parijs) trekt door Spanje en Noord-Afrika (waar hij wel voordrachten over houdt) en Griekenland (o.a. Athos). Die laatste reis wordt afgerond met een goed bezochte expositie in Athene. Op een van die vele reizen komt Kobé rond 1928 de net als hij nogal reislustige, in die tijd in Laren wonende zusjes Nellie en Cornelia De Virieu Furstner tegen, dochters van een Nederlandse Generaal-Majoor die, geboren als H.J.G. Furstner bij Koninklijk Besluit in 1896 het recht had verkregen de naam De Virieu Furstner te voeren.⁶ Tussen Kobé en de zusjes De Virieu Furstner ontstaat een hechte, levenslange vriendschap. Zelfs gaan de zussen met Kobé, zijn dochter Christiane en nog enkele van zijn vrienden mee op een groepsvakantie. En in 1931 zou hij een tijdje bij

Julius Kobé - Zelfportret

hen in Blaricum gewoond hebben, waar ze toen een huis hadden. Vooral met de jongste, Corly, zoals hij Cornelia noemt, heeft Kobé een hechte band. Ze zou 'die große Liebe seines Lebens' zijn geweest. Mogelijk heeft ze toen, in Blaricum, geposeerd voor Kobé's prachtige, grote portret van haar. Frans Jacobs zou er vast jaloers op zijn geweest.

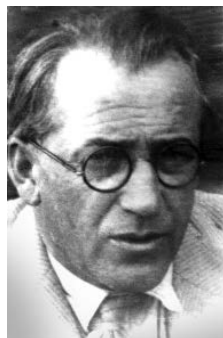
Een spoor van Kobé's eerste bezoek aan het Gooi is terug te vinden op een tentoonstelling van zijn werk in 1931. Bij 'Idzerda' in Den Haag -daar, in zijn stam-pension, wordt de tentoonstelling gehouden- is een

⁶ De Virieu was de achternaam van zijn grootmoeder van vaderskant. De wijziging ging met terugwerkende kracht in en gold daarom automatisch ook voor de voordien al geboren Nellie en Cornelia, dus niet alleen voor hun later geboren, al in 1927 overleden zusje Hermance Ariëtte. Een enkele keer zijn, ook in officiële stukken en zelfs op de grafsteen van Cornelia en Nellie op De Woensberg, de puntjes op de 'u' van Furstner gezet. Dat is onjuist. Zoals ook Cornelia accentloos werd geboren. Zie ook Maria Vos-Blekemolens site <http://home.kpn.nl/vos00546/furstner/furstner.htm> en 'Van Furstner naar De Virieu Furstner' door Ron Machiels in DEELgenoot 67 van najaar 2011.

Links Kobé's 'Portrait de Mlle de Virieu' waarmee hij in Parijs (Les artistes d'aujourd'hui) opzien baarde; hij zou er een eerste prijs mee hebben gewonnen. Rechts: portret van Cor, lezend, zoals het bij de zussen De Virieu Furstner in de kamer op Singel 4 hing.

‘Jonge boerin in ’t Gooi’ te zien, samen met tientallen schilderijen, tekeningen, aquarellen en schetsen. Het is zijn eerste expositie in ons land. Zijn onderwerpen lopen uiteen: die Gooische vrouw dus, schilderachtige straatjes op Urk en in Volendam, een Urker jongen, een Afrikaansch meisje, een zelfportret en ‘een paar levendig weergegeven honden’. Aldus de opsomming in de Haagsche Courant die Kobé als een ‘Duitsche kunstschilder’ aanduidt. Een paar dagen later corrigeert de krant dat: op zijn verzoek wordt de lezer meegedeeld dat Kobé geen Duitser is maar een Oostenrijker. Dan nog wel; later (zie boven) zou dat anders zijn. Na deze ene keer in Den Haag heeft Kobé zijn werk bij mijn weten nog maar een keer meer in Nederland geëxposeerd: in Enschede bij café-restaurant ‘De Dommert’. ‘Kobé, wiens specialiteit portret en dierstudies is, exposeert hier voornamelijk werken welke hij in het zon gestoofde landschap van uiterst Zuid Europa en Noord-Afrika schilderde’, schrijft het Twentsch Dagblad op 17 december 1938. Waardering is er vooral voor de aquarellen van kloosters en dorpjes op Athos, Griekenland; Griekenland, van waaruit Kobé -zie het begin van dit artikel- met dank aan Cornelia de Virieu Furstner net naar Blaricum had kunnen reizen, waar hij in 1939 uiteindelijk op de Eemnesserweg was beland. Als de familie Van der Wolff daar weg gaat moet ook Kobé weer iets anders zoeken. Hij vindt een pension aan de Larense Zijtak (nr. 9), een straatje waar eerder ook de zusjes De Virieu Furstner hadden gewoond,

Kobé rond 1930

**Zanglessen geeft Corrie de Virieu
Fürstner, Zijtak 25, Laren.**

getuige ook dit advertentietje -voor zangles door Corrie- in De Gooi- en Eemlander van maart 1931⁷. Maar die woonden toen al weer, sinds 1937, op Klaaskampen 18 en daar gaat, eind 1940, ook Kobé wonen. Tot hij in 1943 Nederland verruilt voor zijn vaderland: hij vertrekt naar Salzburg om kort daarna bij zijn twee jaar jongere zus Mizzi in te trekken, vlak bij Wenen, waar hij zijn atelier heeft. In Nederland is hij bij mijn weten niet meer terug geweest. Wel is zijn dochter Christiane, vergezeld van haar zoon Thomas, in 1990 nog naar Blaricum gekomen om afscheid te nemen van de toen 96 jarige Nellie de Virieu Fürstner die hier toen op Singel 4 woonde en wier einde naderde. Nellie, van wie verteld wordt dat ze de geliefde (een van de velen) van ‘prins der Nederlandse dichters’ Adriaan Roland Holst was, overleed korte tijd later en ligt begraven op De Woensberg, bij haar al eerder (1977) overleden zus Cornelia.

Foto van Mein letztes Selbstportr(ät), Julius B. Kobé, 1948. De ondertekening (Ruick?) is raadselachtig. Mogelijk een tussen ‘Corly’ en Julius gewisseld koosnaampje.

1948. Kobé’s leven in het naoorlogse Wenen is niet eenvoudig. Hij is arm, heeft geen vrienden en met zijn dochter is de relatie moeizaam. Hij schildert nog een zelfportret. Hij maakt er een foto van. Hij weet kennelijk dat het zijn ‘letztes Selbst portr.’, is want dat schrijft hij er in bibberig handschrift bij. ‘Mein letztes Selbst portr. Corly zum Gedenken’; Corly, tot op het laatst ‘die große Liebe seines Lebens’. Hij zal het haar hebben gestuurd voordat hij, eenzaam en verbitterd, op 8 december van dat jaar in een ziekenhuis in Wenen overlijdt.

Ron van den Berg, februari/maart 2019

⁷ In datzelfde jaar 1931 trad Cornelia, altzangeres, ook op tijdens een zang- en muziekavond in Herstellingsoord ‘Bosch en Heide’ in Laren. Het lijkt er op dat ze het bij dat ene optreden heeft gelaten.

Blaricum omstreeks 1914

Schets van het dagelijks leven in een erfgooidorp honderd jaar geleden

In het dorp Blaricum werd het dagelijks leven honderd jaar geleden voor een groot gedeelte bepaald door de erfgooiers. Afstammelingen van mensen die al eeuwenlang in Blaricum en in het Gooi wonen.

Maar eind negentiende, begin twintigste eeuw waren er mensen ‘van buiten’ gekomen. Kunstenaars, wereldverbeteraars en uiteraard, al veel eerder, ambachtslieden, die ambachten beheersten die de erfgooiers niet uitoefenden. De erfgooiers werkten voornamelijk in de landbouw en de veeteelt.

Tijdens de ‘*Dag van het werkpaard*’ wordt geprobeerd dat boerenleven van vroeger op te roepen. Maar hoe zag dat leven van zo’n honderd jaar geleden in Blaricum eruit?

Dit artikel is een historische onderbouwing daarvan. Welke mensen leefden er zo’n honderd jaar geleden in Blaricum? Waar woonden zij? Waar werkten zij? Hoe leefden zij? Wat aten zij? Hoe waren zij gekleed? Uitgangspunt is de erfgooierslijst van 1914, het adresboek van Blaricum uit 1914 en de Kroniek van het erfgooidorp Blaricum 1913-1918.

De beschrijving van het dorp Blaricum wordt in de jaren rond 1914 geschetst. Bij een paar namen uit die erfgooierslijst zijn foto’s gezocht van erfgooiers en de woningen, meestal boerderijen, waarin zij woonden. Daarnaast is uitgezocht wie er nog meer in Blaricum woonden zo’n honderd jaar geleden.

Luchtfoto Blaricum omstreeks 1925

Blaricum omstreeks 1914

1914 is een cruciaal jaar in de geschiedenis. Het begin van de Eerste Wereldoorlog. Er was een inkwartieringslijst uit 1912. Blaricum ontving Belgische vluchtelingen. Reizend aalmoezenier der Belgen, pater Thomas van den Brink, was

belast met de zorg voor de vluchtelingen in het Gooi. En op 29 juni 1918 gingen de in het Gooi verblijvende Belgische vluchtelingen op bedevaart naar Blaricum. Er was een plechtig Lof in de parochiekerk en een ontvangst in het Vitusgebouw waar allerlei ‘verversingen’ werden aangeboden.¹ In de loop van de oorlog kwamen levensmiddelen en gebruiksvoorwerpen op rantsoen. Er was armoede en werkloosheid. Het Steuncomité zorgde voor werkverschaffing aan werklozen en zamelde geld in.² Volgens de volkstelling van 1909 woonden er in Blaricum 574 mannen en 668 vrouwen, totaal 1242 inwoners.³ Het grootste deel van de inwoners was katholiek, een gering aantal had de protestantse godsdienst. En een groot gedeelte van de bevolking leefde van landbouw en veeteelt. De telling vermeldt 66 manlijke landbouwers, 21 vrouwelijke, 44 manlijke knechten en 6 vrouwelijke. Maar wellicht zal een deel van het dienstpersoneel dat vermeld staat in de volkstelling (totaal 77 personen) ook in het boerenbedrijf werkzaam zijn geweest. (zie bijlage 2 Beroepen volgens de volkstelling.) Het aantal huizen bedroeg volgens de Blaricumse adressenlijst uit 1914 ruim 300.⁴

Ontwikkelingen in de organisatie van de erfgooiers: het haasincident en de erfgooierswet

In 1898 schoot Harmen Vos (1844-1919), geboren in Blaricum maar wonende in Laren, een haas op grond die aan de kroon was verpacht.⁵ Harmen kreeg een bekeuring omdat hij gestroopt had. Hij was het daar niet mee eens. Hij was erfgooiër en hij had op eigen grond gejaagd. Hij kwam daardoor in conflict met het bestuur van de erfgooiersorganisatie. En die erfgooiersorganisatie bestond op dat moment voornamelijk uit niet-erfgooiers, meestal gemeentebestuurders. De gemeentebestuurders wilden het liefst de erfgooiersorganisatie opheffen. Het gevolg was dat er een nieuwe erfgooierspartij ontstond. Tijdens een conflict viel er zelfs een dode bij het meenthek in Blaricum: Hendrik Smit uit Laren. De overheid greep in en zo ontstond de Erfgooierswet van 1912. Deze wet verving de schaar- en bosbrieven die daarvoor uitgevaardigd werden. De erfgooiers werden lid van een vereniging. Met de wet van 1912 hadden de erfgooiers in Blaricum rond 1914 te maken. Voor de dagelijkse gang van zaken werden reglementen uitgegeven. In die reglementen

1 De Belgen in Nederland tijdens de oorlogsjaren, p 7 Archief HHRKBL

2 Kroniek, p 5, p 60 e.v. De Kroniek bevat artikelen over Blaricum die in de Gooi- en Eemlander zijn verschenen.

3 www.volkstelling.nl

4 Adresboek Blaricum 1914

5 Brochure Week-van-de erfgooiër.nl 12-19 oktober 2018

werd onder andere aangegeven hoeveel koeien er geschaard mochten worden en wanneer die koeien naar de wei gebracht konden worden. De schaar dag viel ieder jaar op 12 mei. Dat betekende dat er huwelijken gesloten werden voor 12 mei om van het schaarrecht te profiteren. Om de gang van zaken rond het scharen in goede banen te leiden waren er meentbeambten die vroeger schaarmeester genoemd werden.

Vanaf 1708 werden er erfgooierslijsten gemaakt. Daarin stonden de namen van de erfgooiers die gebruik mochten maken van de gemeenschappelijke gronden. Deze lijst was de basis van het erfgooiersschap.

Op de erfgooierslijst van 1914 (zie bijlage 1) staan 68 ‘scharende erfgooiers’, dat wil zeggen de erfgooiers die gebruik maakten van het recht koeien op de gemeenschappelijke weiden te brengen, en 90 niet scharende erfgooiers.⁶ Zij maakten geen gebruik van hun schaarrecht, maar stonden wel op de erfgooierslijst. In totaal dus 158 erfgooiers. Ook vrouwen konden gebruik maken van het schaarrecht wanneer zij het bedrijf van hun overleden man overgenomen hadden. Het leven van de erfgooiers werd bepaald door de seizoenen. ’s Winters ging het vee op stal en zomers naar buiten op de schaar dag. Dan werden de koeien naar de gemeenschappelijke gronden, de meent, gebracht. ’s Zomers werd er gehooïd op de Maatlanden en in de Eemnesser polder. De gronden van de Maatlanden, aangeslibde gronden, en in de Eemnesser polder waren vruchtbaarder dan de meentgronden. Blaricumse boeren bezaten gronden in de Eemnesser polder. Ook kon jaarlijks grond gehuurd worden op de veilingen in het voorjaar.⁷

Krijgspelkaart van de Maatlanden ca 1910

Een paar voorbeelden van scharende erfgooiers en hun activiteiten in Blaricum

Steffen de Jong: boer en bestuurder (1848-1916)

Een bekende scharende erfgooiër was Steffen de Jong. Hij woonde met zijn vrouw Antje Puijk, een erfgooiersdochter, in de boerderij Langeweg 5. Antje Puijk was

⁶ Lijst der leden van Stad en Lande van Gooiland voor het jaar 1914.

⁷ Advertenties in de Gooi- en Eemlander, brochures en ‘aanplakbiljetten’ in archief HHRKBL

Steffen de Jong en Antje de Jong-Puijk

het buurmeisje van Steffen, geboren in de boerderij Langeweg 9. Steffen was een actieve man. Naast zijn activiteiten voor zijn boerenbedrijf en het verhandelen van vee, was hij bestuurder. Zo was hij bestuurslid van de Boerenbond, de Onderlinge Brandverzekering en het Veefonds. Ook was hij lid van het hoofdbestuur van de erfgooiersorganisatie. Verder was hij betrokken bij de oprichting van de Stichtse Olie- en Lijnkoekenfabriek in Utrecht. Ook op kerkelijk gebied was Steffen actief. Hij had zitting in het bestuur van de katholieke Sint-Vitus-Kerk, toen nog St. Josephkerk geheten, te Blaricum en was lid van het armbestuur. Ook maakte hij deel uit van een commissie die het parochiehuis, het Sint-Vitusgebouw, beheerde. En als wethouder liet hij duidelijk van zich horen in de gemeenteraadsvergaderingen. Hij stelde in 1904 voor om telefoon in de gemeente aan te leggen en hij maande het gemeentebestuur regelmatig tot zuinigheid. Het ter beschikking

Henk en Geurt de Jong

stellen van sigaren tijdens de raadsvergaderingen vond hij bijvoorbeeld te kostbaar.⁸ Steffen en Antje hadden twee zoons Geurt en Henk. Een zoon Henk was jong overleden. Dat waren weinig kinderen, volgens de toen gebruikelijke gezinssamenstelling. Antje zou

Boerderij Langeweg 5

Antje zou

⁸ Maria Boersen, Steffen de Jong, Scharend erfgooiër en bestuurder (1848-1916)

volgens mondelinge overlevering verteld hebben dat zij al een oud mens was toen zij trouwde. Ze was 34 ...

Familie De Jong Langeweg 19

In de boerderij Langeweg 19 woonde ook een familie genaamd De Jong. In 1912 werd onderstaande foto van de familie gemaakt.

Familie de Jong Langeweg 19. Op de foto: staand Klaas en Herman de Jong, zittend Jacob, Tonie, Lammert, Betje en Gard van 't Klooster.

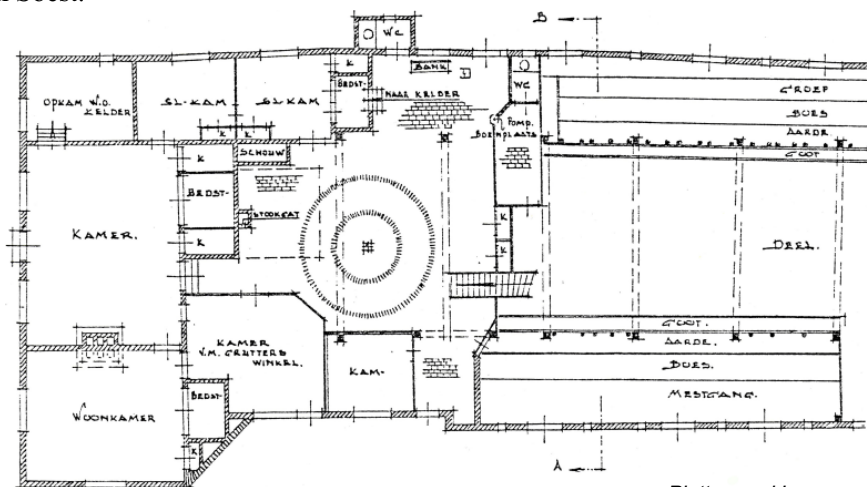
Lammert Johannes de Jong (1856-1934) was een zoon van Nicolaas Johannes De Jong en een kleinzoon van Harmen de Jong. Zowel Nicolaas als Harmen waren burgemeester, boer en grutter. Lammert was getrouwd met de Blaricumse Rijkje Heerschop (1852-1917). Hij was scharend erfgooyer en woonde, na een verblijf in een boerderij in Laren en Blaricum, op de ouderlijke boerderij aan

de Langeweg. Zijn oudste dochter Elizabeth, Betje, was getrouwd met Gerrit van 't Klooster uit Eemnes. Beiden woonden in de ouderlijke boerderij van Gerrit aan de Meentweg in Eemnes. Zoon Jacob trouwde met Betje Rigger. Zij woonden ook op de boerderij Langeweg 19. Klaas trouwde met Johanna Raven en woonde in de boerderij aan de Gebroeders Dooijewaardweg 3. Herman de Jong was geen boer maar aannemer. Hij trouwde met Jans van Hofslot afkomstig uit de Soester familie Van Hofslot. Dochter Antonia/Tonie bleef

Boerderij Langeweg 19

niet in Blaricum. Zij trouwde met Hermanus Mocking en vertrok naar Odijk. Zij was een uitzondering in de Blaricumse erfgooiersfamilies. Er werd doorgaans getrouwd met partners uit Blaricum of uit naburige gemeenten als Eemnes, Laren en Soest.

Plattegrond Langeweg 19

Boerderij Langeweg 19 is een bijzondere boerderij. Er staat een originele grut-ros-molen in. Een unicum in Nederland: een gebouw met de restanten van een grutterij. De rosmolen, die boekweit tot grutten verwerkt, staat ter hoogte van de plaats waar bij de meeste boerderijen de pompstraat ligt. Zie tekening interieur van de boerderij.⁹

Klederdracht

In de boerderij Langeweg 3 woonden Lammert de Graaf en Kee de Graaf-Elders. Lammert was een Blaricumse erfgooiër, Kee kwam uit Eemnes. Dit echtpaar is bekend geworden omdat zij vaak gefotografeerd werden in de traditionele klederdracht van de Gooi en Eemstreek. Deze klederdracht werd begin twintig-

Lammert de Graaf en Kee de Graaf-Elders

⁹ Maria W.J.L. Boersen, Blaricum rond 1840, p 12

ste eeuw nog door veel mannen en vrouwen gedragen. De klederdracht op de foto's was de zondagse dracht, door de week werd andere dracht gedragen. Een vrouw droeg zogenaamd 'opknappersgoed' als ze na het werk boodschappen ging doen of op visite in de buurt. Ze 'knapte zich op' om goed voor de dag te komen, maar het opknappen was minder werk dan het aantrekken van de zondagse dracht. Een afgedragen zondags jak met een insteekdoek werd bijvoorbeeld als werkkleding gedragen. Op het hoofd prijkte een zwarte ondermuts in plaats van de bewerkelijke kap.¹⁰

De prins en de prinses

Niet iedereen had het even breed in Blaricum. Een voorbeeld daarvan zijn Willem Vos, broer van Harmen Vos, en zijn vrouw Gijsje Vos-Klaver. Zij woonden aan de rand van Blaricum in een hutachtige woning. Zij werden de Prins en de Prinses genoemd omdat Gijsje niet zo goed kon lopen en daarom vaak in de hondenkar zat. De prins liep ernaast. Beiden hadden zeer eenvoudige werkkleding aan. Zij hadden geen kinderen. Overigens zijn zij wel heel oud geworden, Willem 85 en Gijsje 83 jaar, dus zo ongezonder was hun leven in een hutje aan de rand van Blaricum niet. In Blaricum stond ook nog een armenhuis aan de Singel.

De hut van de prins en prinses

Armenhuis aan de Singel

Import in Blaricum: wereldverbeteraars en kunstenaars

Eind negentiende eeuw kwamen er nieuwe mensen in Blaricum wonen. De komst van de Gooise Stoomtram in 1882 zal dat bespoedigd hebben. 's Zomers kwamen er altijd al zomergasten uit Amsterdam. Veel boeren verhuurden een gedeelte van het voorhuis. Er werd verdiend aan de gasten. Maar er waren ook klachten. De stellingen zouden de korenvelden vernielen omdat zij graag korenbloemen wilden

¹⁰ Livia van Eijle & Alie Klap, Mooi van lijn en kleur p. 28 en 39

plukken. En zij gooiden overal pakpapier neer na het uitpakken van hun bagage.¹¹ In 1899 was in Blaricum de Kolonie van de Internationale Broederschap gekomen.¹² Een Kolonie van christen-anarchisten die de wereld wilden verbeteren. Er was een koloniehuis gebouwd aan de Torenlaan en vervolgens waren er voor verschillende kolonisten koloniehuisen, meestal koloniehutten genaamd, gebouwd. Ook was er een koloniebakkerij en een drukkerij aan de Torenlaan gekomen. In de drukkerij, Vrede genaamd, werden bladen en brochures gedrukt die de christen-anarchistische ideeën van de kolonisten verspreiden.

De kolonie was in 1903 al weer opgeheven, maar de gebouwen waren gebleven, de gronden werden nog bebouwd en ook bleven sommige kolonisten in Blaricum wonen. Contact met de lokale erfgooiersbevolking was er niet veel. De katholieke Blaricumse boeren hebben altijd minachtend gekeken naar de kolonisten: plantenvreters, lopend op sandalen. Ook had de pastoor van de preekstoel gemeld dat de katholieken zich niet met de kolonisten mochten bemoeien. Het waren twee verschillende werelden. Enkele voormalige kolonisten bleven in Blaricum en hebben uiteraard toch invloed uitgeoefend. Zo bleef de koloniebakkerij na vertrek van bakker Enzlin, met bakker Kots, bestaan, de koloniearchitect Theo Rueter heeft veel huizen ontworpen in Blaricum en omgeving en de timmerman Tjerk Luitjes bouwde een vegetarisch pension aan de Matthijsenhoutweg. Koloniebakker Enzlin bouwde aan de Huizerweg een Sportbeschuitfabriek. In het kielzog van de kolonisten kwamen geestverwanten in Blaricum wonen. Zij lieten hun kinderen naar de Humanitaire school gaan die door de kolonisten was gesticht.¹³ Bijvoorbeeld kinderen van de familie Oversteegen en de beddenfabrikant Foeke Kamstra, die ook kunstenaar was.¹⁴ Zo woonden er zo rond 1914 verschillende onderwijzers van de Humanitaire School in Blaricum: Cor Bruijn, Albert Elbrink, Dirk Daalder en Johan Toot. Vaak in de hut van professor van Rees, een van de stichters van de kolonie. In de voormalige drukkerij van de kolonie aan de Torenlaan woonden de uitgever J. van de Vliet (nr 27) en de boekdrukker F. Snel (nr 25).¹⁵

Met de kunstenaars die in Blaricum woonden en kwamen wonen hebben de voormalige kolonisten contact gehad. Een zoon van professor van Rees, Otto van Rees, was kunstschilder en heeft af en toe in Blaricum gewoond in een koloniehut aan de

11 Kroniek p.6

12 Maria Boersen, De Kolonie van de Internationale Broederschap te Blaricum

13 Cor Bruijn, Voetreis naar Sneek

14 Johan Frieswijk, Foeke Kamstra, een socialist in Blaricum

15 Adresboek Blaricum 1914

Noolseweg. In die hut heeft Piet Mondriaan in de zomer van 1915 geschilderd.¹⁶ In de adreslijst van 1914 worden meer dan vijftien kunstenaars genoemd. De bekendsten zijn de schilders Geraldo Brender a Brandis, Herman Heijenbrock en Jan Zoetelief Tromp. Maar ook woonde bijvoorbeeld de siersmid Jan Eissenloeffel in Blaricum aan de Torenlaan.

De plaatselijke middenstand

In Blaricum waren middenstanders die beroepen hadden die van belang waren voor de Blaricumse erfgooiers. Zo verzorgde de plaatselijke smid, Henk van den Bergh, het smeedwerk voor de boeren toen nog aan het Fransepad. De wagenmaker Adrianus van Meerwijk, maakte aan de Angerechtsweg de wagens die de boeren nodig hadden. En ook L. de Graaf Sr maakte wagens aan de Raadhuisstraat. Willem Puijk, de molenaar, maalde alle granen in de molen aan de Molenweg. De boeren konden hun melk brengen bij Stoomzuivelfabriek Melkinrichting 'De Hoop'. Volgens de adreslijst werkten daar karnemelkslijter L. Kooij sr en L. Kooij jr boterfabrikant.¹⁷ Ook was een rietdekker actief, Cornelis Ruiters, een niet scharende erfgooiër. Hij onderhield de daken van de Blaricumse boerderijen.¹⁸

Cornelis Ruiters aan het werk aan de Langeweg

Volgens de adreslijst werkten daar karnemelkslijter L. Kooij sr en L. Kooij jr boterfabrikant.¹⁷ Ook was een rietdekker actief, Cornelis Ruiters, een niet scharende erfgooiër. Hij onderhield de daken van de Blaricumse boerderijen.¹⁸ De erfgooiers waren natuurlijk voor een groot deel zelfvoorzienend. In de groentetuin werden groenten geteeld en de fruitbomen leverden fruit. Van het land kwamen haver, rogge, boekweit, aardappelen, gerst, knollen, koolrapen en groene erwten.¹⁹ En van tijd tot tijd werd er geslacht. En om een wintervoorraad te creëren werd er ingemaakt. In het Kookboek van de Amsterdamsche huishoudschool, vierde druk uit 1916, gebruikt door Annie Rigter-de Roeper (1890-1982), wordt de inmaak in 'bussen en flesschen' uitvoerig beschreven. In het boek staan inmaakrecepten voor de volgende groenten: andijvie, asperges, capucijners, peulen, doperwten, postelein, sla, prinsessenbonen, snijbonen, spinazie, tuinbonen

¹⁶ Egbert en Sjoerd van Faassen e.a., Otto van Rees, p.27. Geciteerd wordt uit een brief van Otto van Rees

¹⁷ Adresboek Blaricum 1914. Zie ook website van IJssalon De Hoop

¹⁸ Frans Ruiters, Hei en Wei, mei 2014

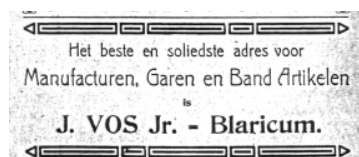
¹⁹ Brief tiendrecht Maria Heerschop 1911. Archief HHRKBL

en worteltjes. Vruchten konden ook op water ingemaakt worden. Genoemd worden abrikozen, kersen, peren, perziken en reine claudes.

In de volkstelling staat dat velen in Blaricum geen beroep hadden, maar het dagelijks leven,

honderd jaar geleden, was het op zich al een beroep zonder huishoudelijke apparaten en kant en klare maaltijden een gezin te runnen. Waar de Blaricumsers zelf niet in konden voorzien, kon in het dorp gekocht worden. Zo was er naast de koloniebakkerij van Kots en de banketbakkerszaak van de voormalig kolonist George Enzlin aan de Huizerweg, nog een aantal bakkers, P. van Breemen aan

de Langeweg en banketbakker H. Buhrs aan de Torenlaan. En wanneer er toch behoefte was aan groente dan kon men bij J. van Hoven aan de Dorpsstraat terecht. Willem Oversteegen teelde groenten aan de Eemnesserweg en handelde

daarin. Kruidenierswaren kon men bijna overal in het dorp kopen. Een aantal weduwen had als verdienste 'kruidenierswaren'. Ook was er een drogist, P.C. Koot aan de Langeweg. De barbier, G. van Doornik, aan te Torenlaan verzorgde baarden en haardracht. Bij de kleermakers, J.P. van Dooyeweerd aan de Meentweg en P. Riga aan de Dorpsstraat, kon men terecht voor kleding. De was kon gedaan worden door de gezusters M. en J. Tak die een 'wasscherij' hadden aan de Langeweg.

Onderwijs

Aan de Schoolstraat stond de lagere school. Een openbare lagere school. Maar aangezien het merendeel van de bevolking Rooms Katholiek was, waren de meeste schoolkinderen katholiek. In 1914 waren er 97 leerlingen. Hoofd van de school was de heer A.B. Veldhuis, onderwijzer de heer L.A. van Gils.²⁰ De heer Veldhuis woonde met zijn gezin in het huis voor de school aan de Dorpsstraat. De heer van Gils in de boerderij Langeweg 1. Overigens hielden de heren Veldhuis en Van Gils zich niet alleen met het onderwijs bezig. Zij bekleedden ook verschillende bestuursfuncties. Zo was de heer Veldhuis kassier van de Raiffeissenbank en lid van het plaatselijke Steuncomité. En de heer van Gils zat in het bestuur van de RK Kiesvereniging. Ook waren twee dames aan de school verbonden mejuffrouw M.J.H. Muller onderwijzeres en de Blaricumse mejuffrouw G. Rigter onderwijzeres handwerken. Mejuffrouw G. Rigter was in 1913 te Utrecht geslaagd voor het

20 Adresboek Blaricum 1914

examen Nuttige Handwerken. En dat feit werd vermeld in de Gooi- en Eemlander.²¹ Omdat de toenmalige import in Blaricum de openbare school voor hun kinderen niet geschikt achtte, stuurden zij hun kinderen naar de Humanitaire School te Laren of naar de Gooische School te Laren. De Humanitaire School was in 1903 vanuit de Kolonie van de Internationale Broederschap te Blaricum gesticht. De eerste jaren vonden de lessen plaats in het huis van de stichter van de Kolonie professor van Rees. De Gooische School was een initiatief van de heer Loeber die in villa Zonnehoeve te Blaricum woonde. In 1905 werd de N.V. Gooische Schoolvereniging opgericht. En in 1907 werd het schoolgebouw aan de Oud Blaricummerweg te Laren geopend.²² Er was

Openbare school Blaricum begin twintigste eeuw

ook een naai, brei- en bewaarschool die werd bestuurd door de Zusters Dominicanessen vanuit het klooster in Laren. Er waren plannen voor een RK school in Blaricum en die kwam er in 1922.

Overigens werd er blijkbaar veel verzuimd in Blaricum. De Commissie tot Wering van Schoolverzuim bestond in 1914 uit drie personen: B.W. Polvliet, G. de Jong en G. Borsen.²³

RK Kerk

De RK Kerk vervulde een belangrijke rol in het overwegend katholieke Blaricum. De parochie, toen nog de H. Joseph geheten, had in 1914 een pastoor B. Snelting en een kapelaan. Kapelaans bleven maar kort: een of twee jaar. En uiteraard was er een kerkbestuur en een armbestuur. Op zon- en feestdagen waren er 's ochtends twee heilige missen en om half drie de vespers. Door de week

²¹ Gooi- en Eemlander, 26-2-1913

²² Website Gooise School

²³ Adresboek Blaricum 1914

waren er twee missen om zeven uur en half acht. De parochianen zaten niet meer in het duister: in 1913 was er elektrisch licht in de kerk gekomen. Het RK Zangkoor had een bestuur, de pastoor was president daarvan en hoofd der school A.B. Veldhuis was directeur. De organist was de hiervoor genoemde Lammert de Jong. De koster was Jaap Vos, een scharend erfgooiër die naast koster ook nog nachtwacht en aanspreker was.

Hij was getrouwd met Petronella Rokenbrand, zij kregen twaalf kinderen. De pastoor, Snelting, heeft in het Registrum Memoriale van de parochie St. Joseph/St. Vitus het een en ander over het kerkelijk en het dagelijks leven in Blaricum geschreven. Zo meldt hij dat hij geen eieren hoefde te kopen omdat eieren

Jaap Vos en Petronella Vos-Rokebrand

Dames in zondagse kledij: Handwerkonderwijzeres Truus Rigter met naast haar Riek-de Jong Rigter, zittend v.l.n.r. Cornelia Rigter, Jans Rigter-de Jong en Agatha Rigter. De foto is genomen voor boerderij Binnenweg 7.

overvloedig naar de pastorie gebracht werden. Ook wanneer er geslacht werd, werd de pastoor niet vergeten. Ieder jaar werd de Sacramentsprocessie gehouden. In 1914 voor de vijfentwintigste keer. Ter gelegenheid daarvan werd er een kapel in de pastorietuin gebouwd. Van de beginnende oorlog had men in Blaricum nog niet veel last, maar na verloop van tijd werden distributieboekjes uitgegeven waarin stond voor hoeveel grammen roggebrood, witte brood en weitenbrood iedereen mocht hebben. Geleidelijk aan kwam er van alles op de bon: koffie, thee, zeep, bonen, erwten en aardappelen. Suiker en zout was nog niet op de bon. Ook werd 'van hoogerhand' controle gehouden over boter, kaarsen (vet-en waskaar-

sen) en kaas. In het voorjaar van 1918 is er tweehonderd gram brood per dag per persoon. De pastoor eet dan 's avonds opgebakken aardappelen met een bord pap. Er is geen vlees of vet te krijgen. Volgens de distributie krijgt ieder persoon twee gram vlees per week. Maar in stilte wordt er nog veel geslacht en is het een beste tijd voor de slagers: een rijksdaalder per pond. Of de jaarlijkse processie naar Kevelaer, het jaarlijkse uitje voor de niet op vakantie gaande Blaricumse erfgooiersbevolking, in de Eerste Wereldoorlog doorging wordt niet vermeld. Ook vermeldt de pastoor niet de Belgische vluchtelingen die er in Blaricum waren. Dat wordt weer wel gemeld in de Gooi- en Eemlander. (zie hiervoor)

Het Blaricumse gemeentebestuur

De tijden dat er een boerenburgemeester in Blaricum was, waren rond 1914 voorbij. De burgemeester was jonkheer H. van Nispen van Sevenaer, de wethouders en de leden van de raad waren wel van Blaricumse afkomst. Het gemeentebestuur in 1914 bestond uit de wethouders F. de Graaf en J. Rigter Tzn²⁴. De leden van de raad waren W. Puik Gz, G. Rokebrand Tz, J. Verver, G. de Jong Lz en F. Schram. W.J. Verploegen was gemeentesecretaris en ambtenaar van de burgerlijke stand. In een van de vergaderingen in 1914 werd achter gesloten deuren de heersende werkeloosheid en de werkverschaffing besproken.²⁵ In de adressenlijst van 1914 wordt als gemeente-geneesheer Dr. B. F. Catz genoemd. De Gooi- en Eemlander meldt zijn activiteiten. Regelmatig kan in een van de lokalen van de Openbare school of ten huize van Dr. Catz gebruik worden gemaakt van een kosteloze inenting. Er wordt niet vermeld waartegen ingeënt werd. Wanneer er ongelukken gebeuren wordt Dokter Catz vermeld die medische hulp verleende. Sinds 1913 was er ook Wijkverpleging in Blaricum.²⁶ In 1914 werd aan honderd patiënten 1063 maal hulp geboden door wijkzuster Koot.²⁷

De orde in Blaricum werd gehandhaafd door de gemeenteveldwachter en twee buitengewone veldwachters. De veldwachters hielden zich onder andere bezig met zoals dat toen genoemd werd ouderwetse kloppartijen tussen Blaricummer, Laarder en Huizer jongelui tijdens de jaarlijkse kermis. Er is dus niets nieuws onder de zon. Tijdens de Eerste Wereldoorlog is de kermis in 1914 en 1915 niet doorgegaan wegens de ernstige tijden.²⁸

24 In Blaricum kwamen veel dezelfde achternamen voor. Zie bijlage 1 De erfgooierslijst van 1914. Daarom wordt de naam van de vader of een afkorting gebruikt in de naamgeving. (Patroniemen)

25 Kroniek, p. 56

26 Adressenlijst, Kroniek

27 Kroniek, p 48

28 Kroniek

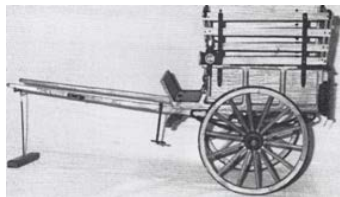
Prins en Prinses met hondenkar

genblad van de Historische Kring Blaricum in mei en oktober 1996 uitvoerig geschreven. Rond 1900 werd de hondenkar gebruikt, een gemakkelijk voertuig waarmee ook kinderen overweg konden. En op de slecht begane wegen en terreinen, vooral in natte perioden, was de hondenkar zeer bruikbaar.

In het begin van de twintigste eeuw waren er bij de Blaricumse boeren zo'n vijf-en-dertig hondenkarren in gebruik. Niet alleen de boeren gebruikten een kar. Bakker Van Breemen bezorgde met een hondenkar het brood. En geleidelijk aan werd

ook een hittekar, getrokken door een paard ook wel hit genoemd, gebruikt, geïntroduceerd door burgemeester Klaas de Jong. En zomers werden wagens met hooi vanuit de maatlanden, de aangerechten en de Eemnesser polder naar Blaricum gereden (zie kaart pagina 2343).

In voor- en najaar werden de koeien van de stal naar de wei gebracht en weer terug. Door de inwoners van Blaricum werd veel gelopen, maar inmiddels had wel de fiets zijn intrede gedaan. Er was een rijwielhandelaar: R. Jongman aan de Meentweg. En in het centrum van het dorp reed de Gooise stoomtram.

Model van een hittekar gemaakt door J. Albers van der Linden

Hooitijd in Eemland van David Schulman

De verenigingen en organisaties in Blaricum

Het verenigingsleven was heel belangrijk in Blaricum zo'n honderd jaar geleden. Een aantal agrarische verenigingen is al genoemd: De Boerenbond, het Veefonds, de Onderlinge Brandverzekering en daarnaast was er ook de Vereniging tot veredeling van het rundvee. Veel verenigingen kwamen tot stand door toedoen van de geestelijkheid. Zo ontstonden de RK Werkliedenvereniging, de RK Kiesvereniging, de Propagandaclub en het Kruisverbond (Drankbestrijding). Opvallend is dat er zelfs drie loterijverenigingen in Blaricum waren: Eendracht maakt macht, Eensgezindheid en Blaricums Bloei. Ieder van de verenigingen had een voorzitter een of meer secretarissen en een of meer penningmeesters. Speciaal voor dames was er de naaivereniging St. Anna waar M. Banis directrice van was en G. Banis secretaresse. In 1911 kwam het Sint

Dames met fiets. In het midden Heintje Majoor-Vos afkomstig van boerderij Kerkpad 2

Vitusgebouw tot stand als verenigingslokatie. In het Vitusgebouw vonden ook toneelvoorstellingen plaats van de plaatselijke toneelvereniging D.O.V. In februari 1914 werden de kluchten: 'De bedrogen schoorsteenveger' en 'Een zenuwachtige man' opgevoerd.²⁹

Communicatie

In Blaricum was een hulppostkantoor. S. Kersten was de brievenaarder. R. de Gooier en J. Vos Hzn waren de postboden. H. Rigter en L. Rigter de hulpbestellers. Dit team verzorgde de vier postbestellingen die er op een dag waren. Het hulppostkantoor was open op werkdagen van 8-12 uur, 's middags van 2 - 2.20 uur en n.m. van 6 - 7.30. Ook op zon- en feestdagen kon men terecht van 8 tot 9 uur 's ochtends.

Op ongeveer dezelfde tijdstippen was het hulptelegraafkantoor open.³⁰ Kaarten

²⁹ Kroniek, p. 42

³⁰ Adresboek Blaricum 1914

werden geadresseerd aan bijv. C. Rigter landbouwer Blaricum, of C. Rigter bij de tram te Blaricum. En die kaarten kwamen aan!³¹

Telefoon was er ook. Er waren tien aansluitingen in 1914: Hotel Verver, Dr. P. Visser, J. Rokebrand Tz die gemeenteontvanger was, Evert Pieters de kunstschilder, burgemeester Hosang, het gemeentehuis, F. Kamstra die een beddenfabriek had. De arts B.F. Catz, Semen Senapis een herstellingsoord en de weduwe A. Tak die een stalhouderij had. Er was dus een erfgooiër, namelijk J. Rokebrand, die in 1914 een telefoonaansluiting had.³²

Hotels, cafés en pensions

In Blaricum was een behoorlijk aantal hotels, cafés en pensions. En zelfs een restaurant in Crailo. In het centrum van Blaricum stonden hotel Verver (nu Gall en Gall) en hotel Gooilust van L. Raven (nu Moeke Spijkstra). Niet vermeld wordt hoeveel kamers de hotels bevatten. Wel vermeld worden activiteiten in de hotels annex cafés. Een paar voorbeelden. Op 25 november 1915 vond in hotel Verver een publieke verkoping plaats van diverse percelen bouwland en bosgrond in Blaricum en Huizen. Tevens diverse percelen hooi- en weiland in Blaricum en Eemnes.³³ In de stal van koffiehuishouder L. Raven was op 4 maart 1914 een zeugenverkoping. Er werden ongeveer 15 drachtige zeugen verkocht.³⁴ Op 25 maart 1914 werd in het café van L. Raven de algemene jaarvergadering van de Raffeissenbank gehouden.³⁵ In het koffiehuis van J. Vos (nu Bellevue) vond op 12 december 1914 een vergadering plaats van de Boerenbond. Er waren 53 belangstellenden.³⁶ Aan de Matthijshoutweg was het Vegetarisch Pension van de vroegere kolonist Tjerk Luitjes. Bij het Vegetarisch Pension M. Nieuwenhuijs, bij de tramhalte aan de Torenlaan, was een vegetarisch restaurant. In een Blaricumse boerderij aan de Meentweg was het pension van de weduwe L.G. Rigter.³⁷

Naschrift

Al vele jaren wordt ieder jaar op de derde zondag in september de ‘*Dag van het Werkpaard*’ gehouden. Men probeert de situatie in de eerste helft van de twintigste

31 Archief HHRKBL

32 Adresboek Blaricum 1914

33 De Eembode, 23 november 1915

34 Gooi-en Eemlander 28-2-1914

35 Kroniek, p. 44

36 Kroniek, p. 64

37 Adresboek Blaricum 1914

eeuw in Blaricum na te doen. Opvallend (of juist niet) is dat onder de organisatoren en vrijwilligers van deze dag nazaten te vinden zijn van Blaricummers die honderd jaar geleden in Blaricum woonden.

Een paar voorbeelden:

- Pieter Boersen (bestuurslid) en de hoefsmid Stef van den Bergh (vrijwilliger) zijn achterkleinzoons van Steffen de Jong. En Stef is ook de kleinzoon van de smid Henk van den Bergh.
- Nico de Jong (bestuurslid) is een kleinzoon van Klaas de Jong. Zijn vrouw Margriet van 't Klooster is een kleindochter van Gard van 't Klooster en Betje van 't Klooster- de Jong.
- Toos Fecken-de Jong (vrijwilliger) is een dochter van Herman de Jong.
- Budje de Gooijer (vrijwilliger) is een kleinzoon van Lammert de Graaf en Kee de Graaf-Elders.
- Els Poolman Simons-Vos (vrijwilliger) is een kleindochter van en woonachtig in een huis waarin ook Jacob/Jaap Vos gewoond heeft.

Maria Boersen

Overzicht bronnen en literatuur

Archieven

Archief Annie Boersen-de Jong Blaricum ABdJBI.

Archief Huijsman/Heerschop/Rigter Kerklaan Blaricum HHRKBI.

Archief Historische Kring Blaricum

Boeken, artikelen en brochures

Adresboek Blaricum 1914.

Thomas van den Brink, De Belgen in Nederland tijdens de oorlogsjaren. Het Gooi en Wemeldinge. Futura Leiden, 1918. In Archief HHRKBL.

Brochure Week-van-de erfgooiër.nl 12-19 oktober 2018.

C.J. Wannee, Kookboek van de Amsterdamse Huishoudschool, 4e druk, Arnhem 1916.

Cor Bruijn, De voetreis naar Sneek, Rotterdam, 2004.

Egbert en Sjoerd van Faassen e.a., Otto van Rees, Waanders Uitgevers Zwolle/Van Reesstichting De Bilt 2004.

Frans de Gooijer, Traditioneel beheer en gebruik van de Maatlanden in: Mededelingenblad van de Historische Kring Blaricum, no. 23 Mei 1996, p 4 e.v.

Frans Ruijter, Een eeuw lang, een familie in dezelfde branche werkzaam in: Hei en Wei, 1 mei 2014

Henri Klein, Kroniek van een erfgooiërsdorp Blaricum 1913-1918, Historische Kring Blaricum, 1998.

Inkwartieringslijst 1912 (kopie) archief ABdJBL.

Livia van Eijle & Alie Klap, Mooi van lijn en kleur. De verdwenen streekdrachten van Eem tot Vecht. Stichting Tussen Vecht en Eem. Naarden/Laren NH 2008.

Maria Boersen, Steffen de Jong Scharend erfgooiër en bestuurder(1848-1916) in: Henk Michielse en Jan Out (red.), Van Andriessen tot Van Zutphen. Honderd erflaters tussen Vecht en Eem. 2015.

Maria W.J.L. Boersen, De Kolonie van de Internationale Broederschap te Blaricum, Historische Kring Blaricum, 1987.

Maria W. J. L. Boersen (red), Blaricum rond 1840. Werkgroep 1840. Historische Kring Blaricum 1990. (niet gepubliceerd)

Lijst der leden van Stad en Lande van Gooiland 1914 J.J.de Bussy, Amsterdam. Archief HKB

Johan Frieswijk, Foeke Kamstra, een socialist in Blaricum, in Tussen Vecht en Eem 34e jrg nr 4 2016.

Registrum Memoriale. Parochie St.Joseph/Sint Vitus Blaricum. Getypte kopie uit archief ABdJBI.

Stef Nieuwenhuizen, Het melktransport in Gooi- en Eemland in: Mededelingenblad van de Historische Kring Blaricum no. 23 Mei 1996, p 14 e.v.

Stef Nieuwenhuizen, Het melktransport in Gooi- en Eemland (deel 2), in Mededelingenblad van de Historische Kring Blaricum no. 24 Mei oktober 1996, p 6 e.v.

Internetbronnen

<https://nimh-beeldbank.defensie.nl/>

<https://vdgs.nl/> (website Gooise Schoolvereniging)

www.delpher.nl

www.volkstelling.nl

www.wiewaswie.nl

Verantwoording illustraties

De meeste afbeeldingen zijn afkomstig van de Historische Kring Blaricum.

Daarnaast is gebruik gemaakt van het archief van Annie Boersen-de Jong (foto's van Steffen de Jong en Antje Puijk, Henk en Geurt van Steffen, schoolfoto) en het archief van Huijsman/Heerschop/Rigter Kerklaan Blaricum (foto dames Rigter in zondagse kleding). De afbeelding van de plattegrond van Langeweg 19 is afkomstig uit Blaricum 1840. De advertenties van De Klerk en Vos zijn afkomstig uit de Adreslijst van 1914. De krijgsspelkaart van de Maatlanden is afkomstig uit het artikel van Frans de Gooijer, Traditioneel beheer en gebruik van de Maatlanden. Luchtfoto Blaricum is afkomstig van de Beeldbank Defensie. Hooitijd in Eemland is een schilderij uit de Blaricumse kunstcollectie. Foto Cornelis Ruijter is afkomstig van Frans Ruijter.

Bijlage 1 - Blaricumse Erfgooiers 1914

*S = Scharend

NAAM	VOORNAAM	S*	GEB JR	NAAM	VOORNAAM	S*	GEB JR
1. Bakker	Cornelis, Ezn	S	1870	34. Jong, de	Jacob, Jzn	Nee	1887
2. Bon	Lambertus	Nee	1890	35. Jong, de	Hendrik, Jzn	Nee	1885
3. Borsen	Gerrit	S	1853	36. Jong, de	Jan, Hzn	Nee	1858
4. Borsen	Gijs, Hzn	S	1848	37. Jong, de	Piet, Jzn	Nee	1891
5. Borsen	Hendrik, Gzn	Nee	1882	38. Jong, de	Geurt, Szn	Nee	1889
6. Borsen	Klaas	S	1842	39. Jong, de	Herman, Lzn	Nee	1891
7. Borsen	Jan	S	1844	40. Jong, de	Steffen	S	1848
8. Borsen	Tijmen	S	1859	41. Jong, de	Gerrit, Lzn	S	1859
9. Borsen	Tijmen	Nee	1887	42. Jong, de	Willem, Gzn	Nee	1888
10. Borsen	Lambert	Nee	1883	43. Jong, de	Lambert Johannes	S	1856
11. Borsen	Jan, Gzn	Nee	1885	44. Jong, de	Geurt, Lzn	S	1879
12. Brink, van den Jan		Nee	1856	45. Jong, de	Jacob, Lzn	Nee	1885
13. Calis	Cornelis	S	1870	46. Keyer	Jacob	Nee	1864
14. Calis	Johannes Petrus	Nee	1885	47. Kooy	Lambertus, Lzn	S	1874
15. Gooyer, de	Jan	S	1869	48. Koppen	Teus, Jzn	Nee	1840
16. Gooyer, de	Rijk	Nee	1877	49. Koppen	Jan, Jzn	Nee	1846
17. Gooyer, de	Hendrik, Klzn	S	1852	50. Koppen	Gijsbert, Kzn	S	1839
18. Gooyer, de	Cornelis	Nee	1869	51. Koppen	Klaas, Gzn	Nee	1881
19. Graaf, de	Jan, Wzn	Nee	1860	52. Krijnen	Meeuwis, Wzn	Nee	1862
20. Graaf, de	Hendrik, Wzn	S	1866	53. Krijnen	Gerrit, Pzn	Nee	1858
21. Graaf, de	Tijmen	S	1845	54. Krijnen	Elbert	Nee	1868
22. Graaf, de	Geurt	S	1862	55. Krijnen	Adrianus	Nee	1872
23. Graaf, de	Lambert, Wzn	S	1850	56. Krijnen	Meeuwis	Nee	1862
24. Graaf, de	Lambert, Wzn	S	1872	57. Lamphen	Jacob, Gzn	Nee	1883
25. Graaf, de	Dirk	Nee	1874	58. Lamphen	Cornelis	Nee	1879
26. Graaf, de	Willem	S	1877	59. Lamphen	Gerrit	Nee	1839
27. Heerschop	Jacob, Czn	S	1856	60. Lamphen	Hendrik, Gzn	Nee	1880
28. Heerschop	Pieter, Czn	S	1863	61. Lamphen	Geurt, Ezn	S	1856
29. Heerschop	Jacob, Gzn	Nee	1849	62. Lamphen	Evert, Gzn	Nee	1886
30. Heerschop	Jacob, Pzn	Nee	1886	63. Lamphen	Willem	Nee	1858
31. Heerschop	Aart	S	1856	64. Lamphen	Arie	Nee	1860
32. Heerschop	Cornelis, Pzn	Nee	1859	65. Lamphen	Jan, Gzn	Nee	1890
33. Jong, de	Nicolaas Johannes	Nee	1888	66. Puyk	Willem	S	1835

NAAM	VOORNAAM	S*	GEB JR	NAAM	VOORNAAM	S*	GEB JR
67. Puyk	Johannes	Nee	1870	113. Ruyter	Cornelis	Nee	1863
68. Puyk	Lubert, Hzn	S	1860	114. Schaapherder	Jacob, Jzn	S	1863
69. Puyk	Cornelis Pzn	S	1845	115. Schram	Cornelis	S	1845
70. Puyk	Jan, Dzn	Nee	1885	116. Schram	Willem	S	1850
71. Puyk	Jan, Gzn	Nee	1843	117. Schram	Frederik	Nee	1852
72. Puyk	Cornelis, Ezn	S	1849	118. Schram	Gerrit, Tzn	Nee	1871
73. Puyk	Cornelis, Wzn	S	1861	119. Terweyde	Elbert	Nee	1884
74. Puyk	Hendrikus, Kzn	Nee	1875	120. Terweyde	Piet	S	1863
75. Puyk	Peter, Jaczn	Nee	1872	121. Terweyde	Harmen, Mzn	S	1851
76. Puyk	Gerrit, Jzn	Nee	1858	122. Terweyde	Cornelis, Tzn	Nee	1865
77. Raven	Jacob, Ezn	S	1872	123. Terweyde	Meeuwis, Hzn	Nee	1883
78. Raven	Elbert, Jacz	S	1875	124. Veen, van der	Cornelis	S	1870
79. Raven	Jacob, Hzn	S	1861	125. Veen, van der	Aart	Nee	1855
80. Raven	Meeuwis	Nee	1882	126. Veen, van der	Jacob	Nee	1888
81. Raven	Jan, Hzn	S	1866	127. Verver	Johannes	Nee	1872
82. Raven	Elbert, Ezn	S	1854	128. Verver	Leonardus Ger.	S	1876
83. Raven	Meeuwis, Jaczn	S	1866	129. Verver	Jacob	Nee	1883
84. Raven	Elbert, Lzn	Nee	1875	130. Vos	Hendrik, Wzn	Nee	1825
85. Raven	Lambert, Lzn	Nee	1874	131. Vos	Bartus	S	1866
86. Raven	Meeuwis	Nee	1873	132. Vos	Jan, Jzn	S	1874
87. Raven	Lambert, Mzn	Nee	1880	133. Vos	Lambertus, Wzn	Nee	1883
88. Raven	Meeuwis, Mzn	Nee	1885	134. Vos	Izaak, Wzn	Nee	1891
89. Raven	Jan, Jaczn	S	1851	135. Vos	Jacob, Wzn	Nee	1885
90. Raven	Jacob, Jzn	Nee	1884	136. Vos	Willem, Hzn	Nee	1883
91. Raven	Jacob, Jaczn	S	1875	137. Vos	Hendrik, Jzn	S	1856
92. Rokebrand	Willem, Pzn	Nee	1856	138. Vos	Jacob, Jzn	S	1876
93. Rokebrand	Gerrit	Nee	1869	139. Vos	Jan, Tzn	S	1861
94. Rokebrand	Nicolaas	Nee	1877	140. Vos	Jan	Nee	1890
95. Rokebrand	Jan, Gzn	Nee	1852	141. Vos	Teunis, Dzn	S	1890
96. Rokebrand	Johannes, Tzn	Nee	1884	142. Vos	Willem, Jczn	S	1848
97. Rokebrand	Herman, Gzn	S	1864	143. Vos	Gerrit, Wzn	Nee	1889
98. Rokebrand	Gijbertus, Lzn	Nee	1885	144. Vos	Geurt, Lzn	S	1883
99. Rokebrand	Lambertus	S	1857	145. Vos	Willem, Gzn	S	1846
100. Rokebrand	Pieter, Lzn	Nee	1890	146. Vos	Jacob, Hzn	Nee	1877
101. Rokebrand	Jan	Nee	1887	147. Vos	Jan, Jaczn	Nee	1844
102. Rokebrand	Jacob, Lzn	S	1854	148. Vos	Lambert, Hzn	Nee	1888
103. Rokebrand	Lambert, Ezn	Nee	1853	149. Vos	Jan, Hzn	Nee	1884
104. Rokebrand	Lambert	Nee	1881	150. Vos	Elbert	S	1848
105. Rozendaal	Evert	Sa	1859	151. Vos	Jan, Sr., Jzn	Nee	1844
106. Rozendaal	Jacob	S	1884	152. Vos	Jan Jr., Jzn	Nee	1881
107. Rozendaal	Willem, Wzn	S	1873	153. Vos	Gijsbert, Jzn	Nee	1877
108. Rozendaal	Jacob, Hzn	S	1833	154. Vos	Jacob, Jzn	Nee	1868
109. Rozendaal	Willem, Hzn	S	1836	155. Vos	Jacob, Tzn	S	1865
110. Rozendaal	Hendrik, Hzn	S	1847	156. Vos	Gerrit, Dzn	S	1884
111. Rozendaal	Klaas, Wzn	Nee	1875	157. Vos	Gerrit, Jaczn	Nee	1888
112. Rozendaal	Elbert	S	1879	158. Vos	Dirk, Dzn	S	1893

Bijlage 2 - Volkstelling 1909

Sommige beroepen staan twee keer vermeld. De eerste regel zijn 'de patroons'. De tweede regel zijn mensen die in dienst zijn.

	MANNEN	VROUWEN	TOTAAL		MANNEN	VROUWEN	TOTAAL
Aannemers	64?		64	Landbouwers	44	6	50
Metselaars	4		4	Warmoeziers	4		4
Timmerlieden	6		6	Warmoeziers	19		19
Timmerlieden	10		10	Kooplieden	19	13	32
Kleermakers	3		3	Kooplieden	7		7
Beddenmakers	1		1	Beeldbouwers	17	2	19
Beddenmakers	2		2	Toonkunstenars		2	2
Dameskunsthndw.		2	2	Verplegers	3	6	9
Schoenmakers	2		2	Huisbedienden	1	76	77
Smeden	1		1	Overige beroepen	72	19	91
Smeden	4		4	Alle beroepen te zamen	351	147	498
Fabr. Van rijwielen	1		1	Beroepsloozen	223	521	744
Fabr. Van rijwielen	1		1				
Landbouwers	66	21	87	Totale bevolking	574	668	1242

David Schulman: Winter in ...

‘Wat was Blaricum toch mooi!’ dacht ik toen ik op internet David Schulmans prachtige, romantische ‘Boerenpaar in de sneeuw, Blaricum’ tegenkwam. Hoewel ik het gevoel had de locatie te kennen kon ik de plek waar Schulman moet hebben gestaan toch niet echt thuisbrengen. In zo’n geval ga ik te rade bij de mannen Machielse van de Historische Kring die dan meestal direct weten te vertellen waar ik het moet zoeken.

Boerenpaar in de sneeuw, Blaricum Olieverf op doek 47,3 x 75,5 cm, gesigeneerd l.o. Coll. Simonis & Buunk, Ede

eens gevraagd. Op aangeven van zijn zwager Co Vos suggereert hij dat het mogelijk niet om Blaricum gaat maar om Laren. En zelfs de plaatselijke VVV, in de persoon van Frans Ruijter, kan er geen chocola van maken. De Historische Kring Laren ten slotte, herkent in het werk evenmin een bestaande locatie maar laat per mail weten dat ‘de iepen op de achtergrond wel weer overeen (komen) met de iepen op de Brink’. Schulman woonde daar een tijdje vlakbij.

Nou weet ik ook wel: zoals het er bij een echt goede roman weinig toe doet in hoe-

Maar in dit geval kunnen ze mij niet verder helpen: ik krijg te horen dat Schulmans werk zich uiterst moeilijk in Blaricum dan wel in Laren laat plaatsen omdat hij op zijn schilderijen vaak verschillende boerderijen afbeeldde die in werkelijkheid niet bij elkaar stonden. Dan Gerard Grootveld van ‘Blaricum Vroeger en Nu’ maar

*Zonder titel. Olieverf op doek, ca. 47 x 67 cm.
Galerie Trompenburg, Hilversum*

verre die autobiografisch is, ‘echt gebeurd’ zeg maar, zo zou het bij een echt mooi schilderij ook van geen belang moeten zijn of het wel of niet om een natuurgetrouwe afbeelding van de werkelijkheid gaat, om een bestaand straatje of een bestaand landschap. Maar toch, ik denk iets te herkennen en gewoon uit nieuwsgierigheid probeer ik te achterhalen wat het dan is, wat ik herken. Daarom dus zelf nog maar wat verder gezocht waardoor ik intussen weet heb van liefst vier andere Schulmans die alle op dezelfde locatie gemaakt lijken en waarvan er een paar zelfs nagenoeg identiek zijn¹. Opvallend zijn de titels: behalve ‘Boerenpaar in de sneeuw, Blaricum’ vind ik een ‘Winter in Blaricum’, een doek zonder titel en twee keer een ‘Winter in Laren’. Bovendien blijkt er nog een ‘Winter in Blaricum’ te bestaan, in 1929 door Koningin Wilhelmina aangekocht voor Paleis Noordeinde. Komt dat schilderij overeen met de andere vijf en zou de familie het nog hebben of zou het, zoals eerder dit jaar een schitterende tekening van Rubens, door een armlastige erfgename zijn verpatst?

Winter in Laren. Olieverf op doek, 47 x 75 cm.

Galerie Trompenburg, Hilversum

Het is me inmiddels wel duidelijk dat mijn idee van een bevlogen kunstenaar die, getroffen door het prachtige beeld van sneeuw op rietbekapte boerderijen, gauw thuis zijn schilderkist ging halen om, de kou en de sneeuw trotserend, het unieke plaatje voor het nageslacht en de eeuwigheid vast te leggen, wat al te romantisch was. Naïef. Een licht gevoel van teleurstelling bekruipt me als ik bedenk dat Schulman vermoedelijk gewoon in zijn lekker warm gestookte, comfortabele atelier aan de Larense Torenlaan aan de lopende band op haast industriële wijze vanuit zijn schetsboek besneeuwde boerderijen zat te combineren tot commercieel aantrekkelijke tafereeltjes. Een soortgelijke gedachte (wordt het, ter

¹ Nadat ik, met dank aan de galerieën en het veilinghuis, goede foto's van de schilderijen had en die beter bekeek bleek mij dat het bij een 'Winter in Laren' en 'Boerenpaar in de sneeuw, Blaricum' om hetzelfde doek ging. Na een korte mailwisseling met de galerie werd 'Winter in Laren' op de website plots omgedoopt in 'Winter in Blaricum'. Aan de strekking van mijn verhaal doet dat m.i. overigens niets af.

wille van de verkoop, niet te veel een trucje, met die zon en die sneeuw?) spreekt uit een stukje in De Bel van 13 juni 1924. De recensent ('B'; Bob Buijs?) schrijft daarin naar aanleiding van een zijns inziens minder geslaagd werk: 'Schulman die zijn gouden ochtendzon als verguldsel kwistig neerstrooit, hier een handje op (...) daar een handje vol bijeen over een hegje.' Uit het doek 'spreekt een koopmansgeest. Laat Schulman oppassen dat hij zich met zulke dingen niet doodschildert. Maar...laten we dit alles wijten aan den slechten tijd, maar ik betreur dit in hem (...) uitermate'.

*Winter in Blaricum. Olieverf op doek, 41 x 60 cm.
Galerie Wijdemeren, Breukeleveen*

Een paar jaar later, in 1928, heeft Schulman in de kunstzalen bij Hamdorff een grote, ruim 60 schilderijen, aquarellen en tekeningen omvattende expositie. De kunstcriticus van De Bel is dan de Hilversumse kunstenaar en tekenleraar R.W.P. de Vries jr. Hij roemt Schulmans wintergezichten waaraan deze naar zijn idee

zijn reputatie dankt, 'wintergezichten met sneeuw die dik op de daken, op de heggen en op den weg ligt. Van die rulle sneeuw, die wit is, maar in dat wit vele nuance's vertoont, dat is Schulman's fort'.

Ach, eigenlijk hoef ik de locatie van de op de wintergezichten afgebeelde boerenhoeves niet meer te vinden.

*Boerderij in winter. Olieverf op doek. Gesigneerd rechtsonder.
Een van de schilderijen van David Schulman uit de collectie van de Gemeente Blaricum. De stijl wijkt opvallend af van de vooroorlogse wintergezichten van Schulman. Schenking kunstenaar 1952.*

Zoals ‘verzonnen’ modellen tegenwoordig soms de cover van hippe modebladen sieren, zo ‘verzonnen’ lijken de fraaie ‘Winter in ...’-doeken van David Schulman. Maar dat maakt ze niet minder aantrekkelijk. Ze blijven mooi, allemaal, en ze blijven het bekijken, en voor wie het zich kan veroorloven: het kopen, dubbel en dwars waard. Of ze nou zijn geïnspireerd op een Blaricumse boerderij - bekend is dat Schulman vaak werkte bij die van Joop Vos, de vrachtrijder van Middenweg 6, maar alleen al omdat die geen rieten kap had komt die niet aanmerking - op de omgeving van de Larense Pijlsteeg (de huidige Kerklaan) of op een combinatie ervan. Wat maakt het eigenlijk uit... Zoals een verzamelaar mij mailde: ‘Het zou heel goed kunnen dat Schulman de figuraties van zijn wintergezichten verzon aan de hand van de fraaie ingrediënten daarvoor die hij in de dorpen Blaricum en Laren aantrof. Heel gebruikelijk bij schilders uit die tijd, was, dat als klanten helemaal weg waren van een bepaald schilderij, maar dit al aan een ander was toegezegd, er gewoon een tweede werd vervaardigd. Maar uiteraard nooit exact hetzelfde. Iedereen wilde natuurlijk een uniek schilderij. Hij heeft dat niet gedaan met bijvoorbeeld een of twee werken van Eemnes. Daar is hij getrouwer aan de werkelijkheid.’

Schulman in Volendam, rond 1925. Familiefoto; met dank aan Stichting ‘Artist Kom Binne’, Volendam.

Ik kan daar nog het volgende aan toevoegen: in de jaren rond 1925 werkte Schulman regelmatig in Edam en Volendam² waar hij in ‘Spaander’ verbleef, hotel aan de dijk, vermaard vanwege de vele kunstenaars die er logeerden (en hun verblijf met een schilderij betaalden). In Schulmans ‘Volendamse werk, zo laat de plaatselijke stichting ‘Artist Kom Binne’ mij per mail weten ‘zit geen fantasie, alles is naar waarheid geschilderd’.

2 Wie weet heeft hij daar Julius Kobé (zie mijn artikel over hem elders in dit nummer) wel ontmoet, die tezelfdertijd in Volendam verbleef, zij het niet in ‘Spaander’.

Schulman

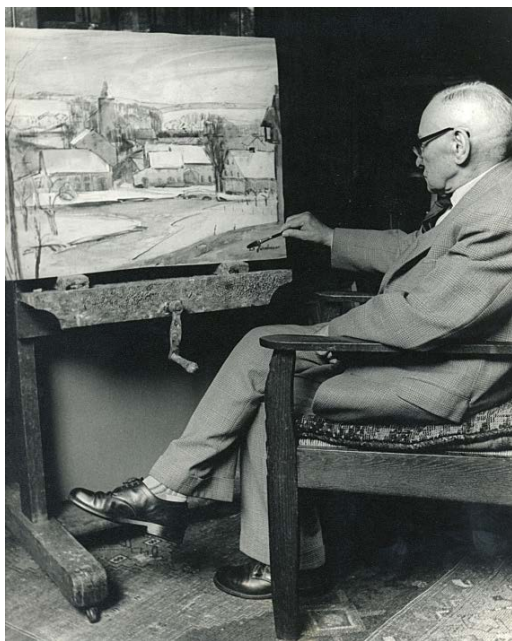
Ruim een halve eeuw was David Schulman een bekende, gewaardeerde en gezaghebbende verschijning in artistieke en culturele kringen. En niet alleen in Laren, waar hij vanaf zijn twintigste vrijwel zonder onderbreking woonde. Ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de prominente plaatsgenoot publiceerde de *Laarder Courant De Bel* in 1931 dan ook een uitgebreid artikel dat, met de nodige aanvullingen, ieder later kroonjaar opnieuw werd geplaatst. In het archief van *De Bel* -de collega's van de Historische Kring Laren kunnen niet genoeg geprezen worden voor het jaren geleden genomen initiatief dat te digitaliseren- zijn de vaak interessante stukken voor de liefhebber gemakkelijk terug te vinden.³

‘Afkomstig uit een handelsmilieu heeft Schulman zowel de kunsthandel als het kunstschildersbestaan leren kennen’, lees ik in het Utrechts Volksblad als *Lion Schulman* in maart 1941 zijn 90ste verjaardag viert. Zijn artistieke talent heeft hem in 1878 al een subsidie van Koning Willem III opgeleverd maar mogelijk omdat hij van zijn kunst alléén zijn gezin -vrouw en 4 kinderen- niet kan onderhouden begint hij in 1890 een zaak aan het Beursplein in Rotterdam. Na enkele jaren verhuist hij zijn boek- en kunsthandel naar de Kerkstraat in zijn geboorteplaats Hilversum. Uit zijn huwelijk met de eveneens uit Hilversum afkomstige Anna Frank was op 31-10-1881 zoon David geboren. Als middenstandskind -ik kan er van meepraten- moest David van jongs af aan zijn steentje bijdragen door bestelde schildersmaterialen af te leveren bij de vele Gooische schilders in de omgeving. Vooral in Laren zaten veel klanten, zoveel dat David z'n vaders handel ter plaatse ging verkopen, bij een pension in de St. Janstraat. Zo was de ‘paintboy’ zoals hij door sommige buitenlandse schilders in die tijd werd aangeduid, al enigszins bekend met en in de Larense kunstwereld toen in 1901 in een boerderij aan het begin van de (Larense) Torenlaan, bij de Brink, een filiaal/dependance van ‘Hilversum’ de deuren opende. En al gauw maakte hij zo kennis met Jan Hamdorff die hem in 1904, naar verluid tegen een vriendenprijs, een atelier/woning aan de Ruitersweg 1-3 verhuurde: de bekende ‘Vlasschuur’ (in het huis ernaast zou in de jaren 1916-1919 Piet Mondriaan hebben gewoond). Want terwijl Schulman zijn clientèle van de benodigde schildersmaterialen voorzag, had hij, zoals eerder vader Lion, zelf ook artistieke ambities. Als kunstschilder

3 <http://bel.courant.nu>

niet academisch geschoold maar talentvol en wellicht aangemoedigd door mensen als Hamdorff, Albert Neuhuys, Tony Offermans en anderen die zagen dat hij wat kón, stuurde hij in 1904 voor het eerst een werk in voor een expositie bij Arti et Amicitiae in Amsterdam: een winterlandschap. Het werd direct gekocht door zijn toen in Blaricum wonende collega Evert Pieters.

Toen August Legras in 1905 de eerste Larense schildersvereniging 'De Tien' oprichtte waarin ook Toon de Jong en Co Breman zaten, sloot Schulman zich meteen aan en zo was hij, ook officieel, kunstschilder. Lid werd hij ook van onder meer de Amsterdamse Kunstenaarsverenigingen 'Sint Lucas' en 'Arti et Amicitiae'; 'Arti' koos hem in 1948 zelfs tot voorzitter. Klaarblijkelijk hield hij van besturen: hij werd de eerste secretaris en later penningmeester van de 'Vereeniging van Beeldende Kunstenaars Laren-Blaricum' bij de oprichting waarvan hij in 1921 nauw betrokken was. Vanwege onenigheid over de toelatingseisen van die vereniging organiseerde een aantal leden zich onder leiding van Schulman in 1935 in een nieuwe club: de 'Gooische Schildersvereniging'; uiteraard was hij daar voorzitter van terwijl zijn buurman Breman 'Laren-Blaricum' leidde. Decennia lang hebben beide verenigingen naast elkaar bestaan tot ze in 2005 onder de 'oude' naam werden herenigd.

*Schulman in z'n atelier bezig aan een wintergezicht.
Foto Historische Kring Blaricum*

Zijn bestuurlijke functies verschaften Schulman het nodige aanzien binnen de Larense gemeenschap. Met grote regelmaat trad hij dan ook op bij feesten en partijen zoals vaak met een maaltijd in Hamdorff gevierde jubilea van collega's en openingen van tentoonstellingen. Maar ook bij minder vrolijke gebeurtenissen gaf hij, 'ambtshalve' maar zeker ook vanuit persoonlijke betrokkenheid, acte

de présence. Zo was hij in 1931 een van de sprekers bij de begrafenis van Jan Hamdorff waar iedereen aanwezig was die er in artistiek en cultureel Laren ook maar een beetje toe deed. Ook in zijn ‘echte’, artistieke carrière had Schulman succes. Hij werkte in binnen- en buitenland, exposeerde veel, oogstte waarde-ring en moet van meet af aan uitstekend hebben verkocht. In 1913 al kon hij zo-doende de architect H.C. Elzinga opdracht geven tot de bouw van een anno 2019 nog altijd imposante villa met atelier, ‘Beukenoord’, op (nog altijd, zij het dat de naam in ‘Beukenroode’ is veranderd) Torenlaan 57 in Laren. Hij ging er wonen met zijn uit Rhenen afkomstige vrouw Maria Cornelia le Cavelier, dochter van

Villa met atelier Beukenoord/Beukenroode in 2019. Foto: RvdB

een winkelier/gemeente-raadslid aldaar. Het in 1910 getrouwde stel bleef niet kinderloos: in 1916 werd hun dochter Johanna -naar zijn jongste zus- geboren die als Jopie Lucassen-Schulman enige bekendheid zou verwerven als, in tegenstel-ling tot haar vader wél aca-demisch gevormde kunst-schilder. In 1989 exposeerde ze op een ruime steenworp afstand van haar ouderlijk

huis, in ‘Nederheem’ aan de Blaricumse Torenlaan⁴, waar toen ook tekeningen van David Schulman te zien waren.

Naast Schulman, in villa ‘Sonnewijk’ op Torenlaan 55, woonde zijn vijftien jaar oudere kunstbroeder Co Breman met wie hij als beginnend kunstenaar al in 1907 een expositie had gehad in de ‘Larensche Kunsthandel’. ‘Met ontsteltenis’ namen de beide heren in 1922 kennis van het plan om door hun prachtige laan, langs hun al even prachtige villa’s, een elektrische tram te laten rijden. Met die van vele anderen sieren hun handtekeningen de protestbrief aan de verantwoor-delijke minister.

Jarenlang woont Schulman in alle rust in die fraaie villa daar aan de Torenlaan

⁴ Het in 1937 voor William Singer en zijn echtgenote gebouwde ‘Nederheem’, later Blaricums gemeen-tehuis, was van de hand van dezelfde architect als Schulmans villa ‘Beukenoord’: Hendrikus Carolus Elzinga (1877-1949).

van waaruit hij in een mum van tijd, met zijn schildersspullen achterop, naar Blaricum dan wel naar Laren kan fietsen om inspiratie op te doen voor zijn zeer gewilde werk. En dan breekt de oorlog uit. In hoog tempo volgen de tegen joden gerichte verordeningen elkaar op. Van vele beroepsverenigingen -zoals die van beeldende kunstenaars- wordt het lidmaatschap voor hen verboden, joodse bedrijven wordt het werken onmogelijk gemaakt en worden al dan niet 'vrijwillig' geliquideerd. Zo ook het internationale verpakkingsbedrijf van Bernard van Leer die van de opbrengst enkele tonnen stopt in de Van Leer's Stichting, in 1941 door hem en zijn zoon Oscar opgericht met de 'bedoeling Joodse kunstenaars, die door de maatregelen van de bezetter werkloos waren geworden, gelegenheid te geven tot arbeid in hun beroep'.⁵ In dat kader wordt niet alleen een joods symfonieorkest gefinancierd maar wordt ook werk van joodse schilders aangekocht, waarbij een drie leden tellende commissie de Stichting adviseert. Een van die commissieleden is David Schulman.

Amsterdam-Westerbork-Laren

Of er een directe relatie bestaat met de almaar ingrijpender anti-joodse maatregelen van de bezetter weet ik niet maar in maart 1942 spreekt de Arrondissementsrechtbank in Amsterdam de echtscheiding van het echtpaar Schulman uit, een scheiding die anderhalf jaar later door dezelfde rechtbank weer 'van onwaarde' wordt verklaard. Wonderlijk.

Tegen het eind van datzelfde jaar vertrekt Schulman -van wie uit het voorafgaande duidelijk mag zijn geworden dat hij joods is- ongetwijfeld gedwongen zoals alle joodse Nederlanders, naar Amsterdam, naar Nieuwe Hoogstraat 9. Zijn huis aan de Torenlaan wordt door de Duitsers gevorderd.

Schrijnend en wrang: terwijl Schulmans villa dus wordt geconfisqueerd en hij tegen zijn zin in Amsterdam moet gaan wonen, vertrekken zijn overburen van nummer 70, de Duitsgezinde mr. Emile Hermans en zijn vrouw, eveneens, maar dan vrijwillig, naar dezelfde stad om er aan het Albert Hahnplantsoen een door de bezetter van de joodse eigenaar geroofd, monumentaal pand te betrekken en van daaruit op vrij grote schaal in dat soort panden te handelen.

Anders dan zijn vader Lion, zijn broer Louis, zijn zus Margot en zijn zus Johanna, die tussen 1942 en 1944 allen in Auschwitz worden vermoord, overleeft

5 Nieuw Israelietisch Weekblad, 13-11-1959; zie ook J. Presser, *Ondergang: De vervolging en verdelging van het Nederlandse Jodendom 1940-1945*.

Wat was Blaricum -in dit geval waarschijnlijk Laren- toch mooi... Ook van dit doek bestaan enkele varianten. Mocht u weten waar het geschilderd zou kunnen zijn, laat het mij weten.

(David Schulman - Oud Laren in de sneeuw, 1919. Olieverf op doek. Collectie Singer Laren, schenking mevrouw Anna Singer Brugh, 1956).

David Schulman de oorlog. Wel belandt hij, waarschijnlijk via de Hollandse Schouwburg, op 26 mei 1943 in kamp Westerbork, barak 60. Na drie maanden, op 2 augustus, wordt hij ‘entlassen’: hij mag naar huis. Dank zij de hulp van vrienden, lees ik hier en daar. Omdat hij met een niet-joodse vrouw getrouwd was, schrijven anderen. Dat laatste lijkt onwaarschijnlijk aangezien de Schulmans net in die periode formeel gescheiden waren. De officiële verklaring is dat hij wist aan te tonen dat drie van zijn grootouders Nederlands Hervormd waren⁶. Het voert te ver om daar verder op in te gaan maar het roept wel de vraag op waarom zijn broer en zussen dan niet werden ‘entlassen’. Omdat zij niet, zoals David, bekende kunstenaars waren?

Van Schulmans verblijf in Westerbork getuigen enkele sfeertekeningen die hij kort na zijn terugkomst op verzoek van medegevangene Hendrik M. Polak maakte, door diens neef in 2015 geschonken aan, en sindsdien te zien in, Herinneringscentrum Westerbork.

⁶ Informatie: Herinneringscentrum Kamp Westerbork.

Deze episode uit zijn leven moet Schulman behoorlijk hebben aangegrepen. Toch, in de plaatselijke pers wordt er in geen enkele publicatie over hem ook maar met een woord over gerept; niet in de vrij uitvoerige stukken ter gelegenheid van zijn verjaardagen in de kroonjaren 1946, 1951 en 1956 maar evenmin bij zijn overlijden. Hijzelf zweeg er eveneens over. 'Ik wil liever niet meer aan die gebeurtenissen worden herinnerd', schrijft hij in een brief aan Polak waarin hij deze ook toevertrouwt hoeveel moeite hij had gehad om de tekeningen van het kamp te maken. Te pijnlijk.

Per 5 augustus 1943 wordt Schulman uit het Amsterdamse Bevolkingsregister uitgeschreven naar Laren. Hij keert dus vanuit Westerbork vrijwel direct terug naar zijn zwaar gehavende 'Beukenoord'. En het lijkt er op dat hij, waar mogelijk, zijn oude leven al vrij snel weer oppakt, samen met zijn Maria die (zie boven) dus nog gewoon zijn vrouw is. In 1956 komt zij te overlijden. Een jaar later, hij is dan 75, hertrouwt hij met Adriana Giltay (1902-1984) met wie hij tot zijn plotselinge dood in 1966 woont in de villa die hij vijftig jaar eerder heeft laten bouwen.

Onder 'buitengewoon grote belangstelling' wordt de in 1955 tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau benoemde David Schulman op dinsdag 25 oktober 1966 op de Algemene Begraafplaats in Laren ter aarde besteld. Op de kist zijn palet en penselen. Aan de groeve spreekt, namens de Gooische Schildersvereniging, de beeldhouwer Kees Schrikker die de overledene dankt voor wat hij 'als mens en artiest voor de vereniging deed' en hem herdenkt als 'een groot mens en een groot artiest, die een groot oeuvre heeft achtergelaten'. Meer dan een halve eeuw na zijn dood kunnen wij van dat rijke, vaak prachtige oeuvre van David Schulman nog altijd genieten. En bij zijn 'Winter in...' doeken denken: 'Wat was Blaricum -of Laren- toch mooi!'

Ron van den Berg, maart-mei 2019

Werk van Schulman is regelmatig te zien en te koop bij Galerie Wijdmeren in Breukeleveen, Galerie Trompenburg in Hilversum en bij Simonis & Buunk in Ede.

Het Singer in Laren bezit 5 tekeningen en evenzoveel schilderijen van Schulman die een enkele keer getoond worden terwijl in de collectie van de BEL-gemeenten samen zo'n 10 Schulmans zitten. Wat jammer dat die laatste collectie voor het publiek zo weinig toegankelijk is; ze zou in deze tijd toch eigenlijk eenvoudig op internet te raadplegen moeten zijn. Desgevraagd laat de BEL combinatie weten dat dat via Blaricum.Kunstwacht.nl 'binnenkort' mogelijk wordt.

Nieuwe aanwinsten

De Kring heeft reeds een aantal grote verenigingsarchieven in bezit waaronder dat van de Oranje Vereniging, BVV'31, Paardensportvereniging, tafeltennisvereniging en wijkverpleging. Enige tijd geleden kwam er stukje bij beetje een groot archief bij.

Ans van den Brink schonk ons het archief van de handbalvereniging BSV. Het omvatte kasboeken, vaantjes, spelerskaarten, foto's, vlaggen en andere documenten. Het is voor ons weer een waardevolle toevoeging aan de collectie.

559-562-569 – Mevr. M. Borssen

2 Kruiken, 2 oude atlanten, Singer naaimachine, theetafeltje, dakleiste RK kerk, beschuitbus, snoeptrommel en kunstschaatsen.

560-585 – Mevr. J. Bakker-v/d Berg

Diverse papieren m.b.t. Stad en Lande van wed. Bakker en Ben Bakker, 2 kanten kinderhemdjes, 4 ansichten, diverse foto's, diverse landkaarten, diverse documenten.

561 – Dhr. R. Borsen

Diverse documenten m.b.t. Werktuigcoöperatie 'De samenwerking'.

563 – Dhr. T. Verhoeven

Boek over Eppo Doeve, Boek 'kleine Isar de 4e koning' met tekeningen van Eppo Doeve.

564-576 – Mevr. P. Goll, via mevr. J. Sips

2 Fotoboeken Openbare kleuterschool aan de Bierweg.

565-574-584 – Mevr. G. Kaarsgaren-Smit

Diverse foto's en documenten, rozenkrans, reglement RK kerkhof, document Stad en Lande.

566 – Dhr. A. Elbers

Gasmasker.

567-583 – Dhr. C. Lavalije

Diverse documenten.

568 – Mevr. S. van Dijk

Boek 'Stichting Blaricum', boek 'De vrouw, de moeder, de tijd'.

582

570 – Dhr. T. Schaapherder

Kalender Stichting Stad en Lande.

586

571 – Dhr. G. Calis

Collectie ansichten.

572 – Dhr. P. Hartzmann

Liedje over Blaricum van Rob van de Bas.

573 – Mevr. J. Out-Verwelius

Merklap, ingelijste oorkonde lidmaatschap Ned. Herv. Kerk.

585

587

575-577-590 – Dhr. W. Visser

Diverse boeken, AVRO boek geïllustreerd door Eppo Doeve, Stamkaarten '40-'45, persoons- en doorgangsbewijzen '40-'45, Boek Gooische Stoomtram.

578 – Dhr. Boelen

Document Binnenlandse Strijdkrachten.

579-587 – Mevr. A. Bruggeman-Mulder

Katholieke Illustratie 1948, asbakje Fa. De Raad juwelier en horlogerie.

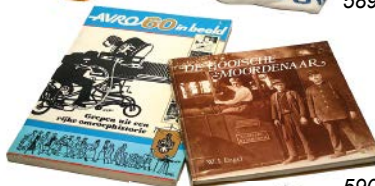
589

580 – Mevr. T. Borm-Rigter

Boekje Burgerwacht 1930, diploma Wisselkruis Burgerwacht 1927 door G.E. Rigter.

581 – Dhr. J. Blok

Ordner met gegevens boerderijen.

590

582 – Mevr. J. Kronenberg-Heijne

Schrijfset uit de winkel van W.G.F. Oversteegen.

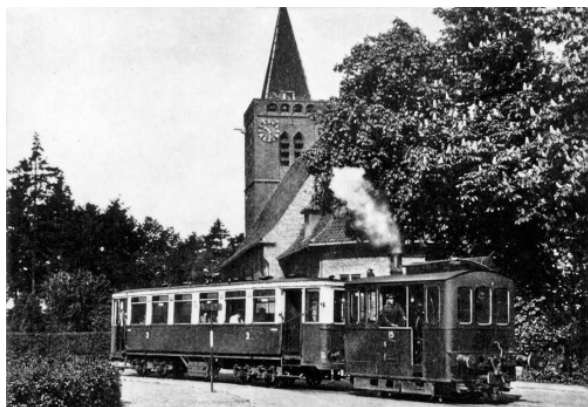
586-588-589 – Mevr. A. v/d Brink

Vlag handgemaakt RKBSV, vlag handbalvereniging BSV, diverse foto's en documenten, administratie BSV, vaantjes, shirt, receptiealbum opening clubgebouw, spelerskaarten.

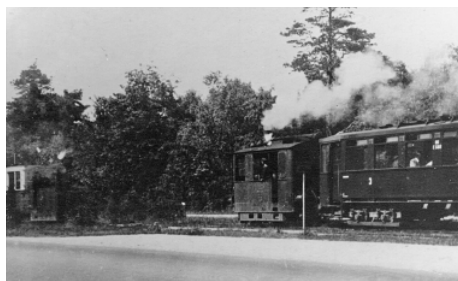

590

De Gooische Stoomtram

De Gooische Stoomtram werd op 17 december 1880 opgericht. Een van de initiatiefnemers was Jan Hamdorff die in Laren een hotel dreef. Hij hoopte door een betere verbinding op meer gasten. Het traject Amsterdam – Diemerbrug werd op 17 mei 1881 geopend, op 22 juli werd de dienst verlengd naar Muiderberg en op 20 augustus van dat jaar werd Naarden bereikt. Tussen Diemerbrug en Naarden was de tramlijn langs de Naardertrekvaart aangelegd en reed in Naarden door de Amsterdamse Poort en verliet de stad door de Utrechtse Poort. Op 15 april 1882 werd de lijn verder verlengd naar Laren en Hilversum. Op dezelfde dag kwam ook de dienst Hilversum – Laren – Blaricum – Huizen in bedrijf. Met de tram werden zowel personen als goederen vervoerd. Ook was er een zijtak naar Muiderberg; een voor Amsterdammers belangrijke badplaats aan de Zuiderzee tot de sluiting van de Afsluitdijk (1932).

Nog wat Blaricummers

Onder de titel ‘1000 Blaricummers’ staat op de website van het Streekarchief Gooi en Vechtstreek, in het archief van de gemeente Blaricum, een register van 1144 paspoortaanvragen uit de jaren 1922-1937 met bijbehorende foto’s en namen. Mij onbekende namen, namen van bekende Blaricummers onder wie Epi van Brussel, de schilderes, haar toenmalige echtgenoot de kunstschilder Hein van de Velde en de wiskundige-vanwereldfaam Luitzen Brouwer. En dan zijn er nog de vele bekende namen van Blaricummers die ik niet van gezicht kende. Daarmee is het, zo blijkt, oppassen geblazen.

Gerardus van Doornik, Lambertus Kooij

Zoals bij de foto van Gerardus van Doornik. ‘Dus zo zag ‘ie eruit’, denk je in eerste instantie, ‘dit is dus de oude Van Doornik’ van Torenlaan 4 die later iets verderop, op Huizerweg 1, door Th. Rueter een winkel/woonhuis liet bouwen: barbier, aanspreker, sigarenboer en wat al niet meer. Ondanks zijn keurige kleding -jasje, dasje- maakt hij een wat armoedige indruk, waaraan vooral die alpinopet bijdraagt.

Bij de pasfoto, uit 1934, staat als geboortedatum 17 maart 1913 vermeld. Aangezien

*Gerardus van Doornik
geb. 17-3-1913*

*Gerardus van Doornik,
kapper/aanspreker*

de kapperszaak een jaar daarvoor werd geopend klopt er iets niet. Martin van Doornik, kleinzoon van de kapper/aanspreker, laat desgevraagd weten dat de man op de foto zeker niet zijn grootvader is: die zag er heel anders uit. Bijgaande foto (collectie HKB) van die grootvader, met imposante snor en forse vlinderstrik, maakt dat overduidelijk.

Terug naar de paspoortaanvrager: wie is die 21-jarige, overigens een stuk ouder ogende man op de foto dan wél? Wat zoekwerk brengt mij bij de tweede zoon, na Johan Dirk uit 1908, van Johanna Diederika Kok uit Amsterdam en Jan van Doornik uit Baarn: Gerardus, geboren in Soest. Zijn vader, Jan dus, aanvankelijk kapper en later huismeester

op 'Drakensteyn' bij Lage Vuursche -toen nog niet van de koninklijke familie-, was een broer van de naar Blaricum getrokken barbier Gerardus van wie de man op de foto dus zowel naamgenoot als oomzegger was.

Volgens het militieregister uit dat jaar woont Jan met zijn gezin in 1932 in Hilversum. Zoon Gerardus heeft het diploma 4 jarige MULO-A op zak en is banketbakker van zijn vak. Uit liefhebberij doet hij 'veel aan radio, heeft boeken bestudeerd en zelf een toestel gebouwd'. Hij wordt, geschikt bevonden voor de militaire dienst, ingelijfd bij de Genie. Een jaar nadien wordt de hier getoonde pasfoto gemaakt, althans: ingeleverd en in die tijd moet Gerardus dus in Blaricum hebben gewoond. Ook zijn vader was daar

inmiddels beland en in 1942 gingen ze samen een vennootschap aan: Lunchroom Wachtkamer G.T.M. (Gooische Tramweg Maatschappij)

aan Huizerweg 4, schuin tegenover de plek waar hun broer en oom zijn kapperszaak had. Toen Gerardus er in 1955 mee ophield nam Karel Buijs de lunchroom over. Hoe het Gerardus daarna is vergaan vermeldt de(ze) historie niet.

De 'oude', bekendere Gerardus van Doornik, in april 1947 in de rubriek 'Burgerlijke Stand Blaricum' van De Bel al eens eerder 'overleden' verklaard (waren aanspreker en overledene verwisseld?), stierf in juni van datzelfde jaar in het Sint Jansziekenhuis in Laren.

RECTIFICATIE.
BLARICUM. D.d. 16 April 1947 is als overleden in deze gemeente opgegeven Gerardus van Doornik; dit moet zijn Cornelia van Rijnbert, oud 59 j.

De Bel 25-4-1947

Lambert Kooij??

Was mijn verwarring bij de pasfoto van Gerardus van Doornik met enig onderzoek snel opgelost, dat was en is anders bij de 'Foto bij aanvraag paspoort van Lambert Kooij, geboren 24 oktober 1873. Beroep: Zuivelfabrikant.' De aanvraagdatum is 1-10-1928. Geboortedatum en beroep zijn die van de Lambert Kooij die samen met zijn echtgenote IJke in 1909 (en zeker niet, zoals je wel leest, in 1898) aan de wieg stond van ijssalon 'De Hoop'. Vergeleken met een 6 jaar eerder ingeleverde pasfoto (zie de tweede foto) ziet hij er echter stukken jonger uit, zo merkt ook zijn achterkleindochter Caroline op als ik haar de foto laat zien. Herkennen, van andere oude familiefoto's bijvoorbeeld, doet ze hem niet. En, niet onbelangrijk detail, de Blaricumse zuivelfabrikant

Lambert Kooij

Lambert Kooij overleed op 16 maart 1928, ruim een half jaar voordat het paspoort werd aangevraagd. Hij kan het dus niet zijn en de vraag is: wie is de man op de foto van oktober 1928 dan wél?

Kelderman

Tussen al die pasfoto's valt hij best op, met die pet die van beroepstrots of misschien zelfs van 'company pride' getuigt. Met ernstige blik kijkt hij in de camera. De hoekjes onderaan de foto heeft hij wat slordig weggeknipt. Moest er iets verborgen blijven of was het louter uit ijdelheid, omdat hij misschien dacht dat hij beter uitkwam, zo?

Met zijn gezin woonde de op 20 juni 1890 in Katwoude (tussen Monnickendam en Volendam, hier bij mij om de hoek) geboren Hasker Kelderman op Franche pad 18. Tot hij half februari 1929 door zijn werkgever, de Gooische Tramweg Maatschappij, werd aangesteld als stationschef in

Hasker Kelderman

Laren. Een maand later ging het gezin Kelderman daar ook wonen aan, hoe kan het anders voor een stationschef, de Stationsweg. Een dienstwoning?

Hasker, vernoemd naar zijn grootvader, was nummer drie in de rij van negen kinderen uit het gezin van Klaas Kelderman, watermolenaar, en zijn vrouw Hilletje Barteling. Hij was hun tweede Hasker, nam de naam van zijn begin 1889 overleden, 6 weken oude broertje over. Waar zoiets tegenwoordig afgeraden wordt vanwege mogelijke identiteitsproblemen later, was dat in die tijd vrij gebruikelijk.

Broodbakker is Hasker als hij in 1909 de dienstkeuring moet ondergaan. Hoewel aanvankelijk 'aangewezen', wordt hij na herkeuring een jaar later afgekeurd wegens 'lich. gebr.' en hoeft niet in dienst. Kennelijk is het beroep van bakker niets voor hem of is het ('lich.gebr.!) te zwaar want al gauw heeft hij een betrekking als assistent van de gemeenteontvanger in Edam. Ook dat is niet wat hij zoekt. Zijn volgende halte is station Edam van de Noord Hollandsche Tramweg Maatschappij waar hij zeven jaar assistent-stationschef is. In 1920 begint hij in dezelfde functie bij de Gooische Stoomtram in Huizen om na korte tijd 'controleur personenvervoer' te worden.

Voordat hij naar het Gooi vertrekt, verblijft hij nog enige tijd in Doetinchem. Omdat haar achternaam in die contreien veel voorkomt, vermoed ik dat hij daar zijn latere echtgenote ontmoet: Ferdinande Emma Sophie Gries. Haar geboorteplaats en -datum, wanneer ze met Hasker trouwde en wanneer ze in Blaricum gingen wonen, ik heb het niet kunnen vinden. Wel heb ik twee kinderen kunnen

traceren maar het is heel goed mogelijk dat ze er meer hadden: zoon Ferdinand werd in 1924 geboren in Hilversum terwijl dochter Hillegonda in Blaricum het levenslicht zag, in 1927. Van dat jaar ook dateert de paspoortaanvraag met de foto hierboven, van 5 weken na een gebeurtenis die Nederland schokt en waarbij Has-ker nauw betrokken is. De kranten van augustus 1927 -en nog lang daarna- staan er bol van. Op zondag 7 augustus rond kwart voor een botst een rijtuig van de Gooische Tramweg Maatschappij, komend vanuit de richting Amsterdam, op de Amersfoortse Straatweg ter hoogte van de Laarderberg op een tegemoet komende stoomtram. Het moet vlakbij het tegenwoordige Tergooi ziekenhuis zijn gebeurd want sommige kranten noemen de Naarderstraat als plaats van het ongeluk. Er vallen zeker 4 dodelijke slachtoffers. Extra indruk maakt deze ‘ramp bij Laren’ zoals een enkele krant het noemt, omdat drie van de doden uit hetzelfde gezin kom-

De Tijd, 8 augustus 1927

men. Het gaat om de diamantslijper Emanuel Lisser (34) uit de Amsterdamse Laing's Nekstraat, zijn vrouw Jeannette (33) en hun vierjarige dochtertje Greta; Nico, het achtjarige zoontje, overleeft het ongeluk. Hij behoort tot de zwaargewonden die worden opgenomen in de R.K. Ziekenverpleging St. Jan en daar door Koningin-Moeder Emma worden bezocht. Zijn verbrijzelde been moet worden afgezet en namens hem stelt zijn grootvader de Gooische Tram aansprakelijk voor de kosten van een kunstbeen, van de begrafeniskosten, en voor, zoals dat tegenwoordig heet, het verlies aan verdien capaciteit. Eind 1928 kent de rechtbank de geëiste schadevergoeding grotendeels toe. Grotendeels, want de geclaimde kosten voor een academische of andere opleiding voor Nico worden afgewezen. Aangezien zowel vader als grootvader diamantbewerkers waren, arbeiders dus, is voor een dergelijke eis geen grond, vindt de rechtbank. Ofwel, in de vertaling van het sociaaldemocratische dagblad Voorwaarts: ‘Een arbeiderskind mag niet boven zijn stand studeren’.

Na het ongeluk begint het parket in Amsterdam al gauw met het verhoren van het betrokken personeel van de beide trams. Enkele Larense dubbele namen vormen een comité van actie om ‘stopzetting van de Gooische Stoomtram te bevorderen’. Ten slotte is het niet de eerste keer dat er doden vallen: tussen april 1926 en augustus 1927 zijn dat er al vier waarmee de tram zijn bijnaam ‘de Gooische moordenaar’ eer aandoet.

Larens burgemeester Van Nispen van Sevenaer¹ spreekt zich op zo'n manier over de stoomtram uit dat de trammaatschappij veronderstelt, zo schrijft ze hem, dat hij wel geen prijs meer zal stellen op het gratis abonnement waarover hij beschikt.

Maar het belangrijkste is

dat de minister van Waterstaat zich persoonlijk in Laren op de hoogte komt stellen en kort daarop een bijzonder onderzoekscommissie aan het werk zet om de oorzaak van het ongeluk op te sporen. Lees: de schuldigen aan te wijzen.

In het gebouwtje van de Gooische Stoomtram in Hilversum verhoort de commissie op 8 september 1927 enkele betrokkenen onder wie G.S.-directeur Augustijn, onderdirecteur Jungeling, chef De Boer van 'Laren' en ook, ten langen leste terug bij de man wiens pasfoto aanleiding tot dit stukje was: chef-controleur Hasker Kelderman uit Blaricum.

Je zou er een aardig artikel over kunnen schrijven maar laat ik me tot de grote lijn beperken: de tramverbinding tussen Laren en Amsterdam bestond uit een enkel spoor. Elkaar tegemoet komende trams konden elkaar kruisen aan zogenaamde wisselplaatsen. Bij vertraging van een van beide trams moest over die wisselplaats worden overlegd. 'Chef Laren', De Boer, had vanwege vertraging van de tram uit Amsterdam, als wisselplaats 'de Gooische Boer' aangewezen en de conducteurs in die zin geïnstrueerd. Met Kelderman, die in Muiderberg zat, had hij wél overlegd over de vanuit Laren vertrekkende tram maar niet over die uit Amsterdam. Niet op de hoogte van De Boers instructies gaf Kelderman de conducteur van de tram uit Amsterdam opdracht om naar Laren door te rijden. Zonder overleg met De Boer. De conducteur had nog aan Kelderman gevraagd 'of hij aan de Gooische Boer moest telefoneeren' maar spr. (Kelderman; RvdB) antwoordde: 'niet noodig, doorrijden naar Laren'. Spr. meende dat de trein tijdig

De 'Gooische moordenaar' liep ook door Blaricum. Hier het spoor op de Torenlaan met rechts de oude boerderij waar enige tijd het GTM-kantoor zat: de latere garage Van Mill.
Ansicht: Historische Kring Blaricum.

¹ Van Nispen van of Van Nispen tot Sevenaer? De familie heet Van Nispen tot Sevenaer maar degene die eigenaar is van het huis Sevenaer mag zich ook Van Nispen van Sevenaer noemen. De burgemeester van Laren was eigenaar van het huis Sevenaer en heette dan ook Hubert van Nispen van Sevenaer.

te Laren zou kunnen zijn'. Voordat de tegemoetkomende tram daar zou vertrekken dus. De conducteur deed wat Kelderman had opgedragen met het 'Tramongeluk bij Laren' als gevolg. Vraag was of Kelderman bevoegd was om de bewuste instructie te geven, aan wiens instructies de conducteur zich te houden had en of er misschien 'een zekere animositeit' tussen de chefs De Boer en Kelderman aan de miscommunicatie ten grondslag lag.

Het station van de Gooische Tramweg Maatschappij in Laren.

Foto: Historische Kring Laren

Voor wie geïnteresseerd is: een uitgebreid verslag van de verhooren is te vinden in De Bel van 9 september 1927.

Kelderman moet het in de tijd na deze verhooren zwaar hebben gehad, zich misschien schuldig hebben gevoeld en in spanning

hebben gezeten over hoe het oordeel van de commissie voor hem zou uitpakken. Begin 1928 krijgt hij van de Officier van Justitie te Amsterdam alvast goed nieuws: die bericht hem dat er geen strafrechtelijke vervolging tegen hem zal worden ingesteld.

Een kleine maand later verschijnt het rapport van de regeringscommissie. Uit de conclusies: Kelderman heeft niet juist gehandeld door zonder overleg met De Boer de conducteur opdracht te geven naar Laren door te rijden terwijl de conducteur duidelijker tegen Kelderman had moeten zeggen dat diens instructies niet strookten met wat De Boer hem had opgedragen. Beiden hebben te goeder trouw gehandeld, een misverstand tussen hen is oorzaak van het ongeluk. Chef De Boer treft geen schuld.²

In de huidige tijd onvoorstelbaar maar een reactie van Kelderman op deze voor hem ongunstige conclusies van de commissie is niet bekend. Blij kan hij er niet mee geweest zijn en zijn eventuele schuldgevoel zal er beslist niet minder van zijn geworden. Voor zijn carrière bij de Gooische Tram lijkt de uitspraak opmerkelijk genoeg geen consequenties te hebben gehad. In februari 1929 krijgt hij

² Voor een uitvoerige weergave van de conclusie van de commissie: zie De Bel van 31-1-1928.

de betrekking die Chef De Boer ten tijde van het tramongeluk had: hij wordt de nieuwe stationschef van Laren. En dat blijft hij totdat in april 1940 deze functie bij een reorganisatie komt te vervallen en 'H. Kelderman Kzn, de populaire chef van het station der Gooische Tram in Laren' na een dienstverband van bijna 20 jaar op wachtgeld wordt gezet. Bij die gelegenheid schetst De Bel hem als een opgewekte man die met iedereen een praatje kon maken en die door de vaste klanten, de forenzende reizigers, 'noode zal worden gemist'. Over '1927' geen letter.

Kelderman, nog net geen 50 als hij boventallig wordt, maakt een carrière-switch. Vanaf 1945 werkt hij als kassier bij de Coöperatieve Boerenleenbank in Nieuw-Loosdrecht waar hij dan ook woont. Als hij zich in december 1956 opeens 'onwel' voelt wordt hij overgebracht naar het ziekenhuis in Hilversum waar hij twee dagen later overlijdt.

Schwiep

Geen idee meer waarom ik een tijd geleden de pasfoto's hieronder er uitpikte, foto's van een niet al te opgewekt kijkend stel zonder enige uitstraling. Hij kijkt wat ongelukkig, naar mijn idee, terwijl zij iets hautains heeft. Niet direct een stel dat de nieuwsgierigheid wekt maar misschien gaf de foto van het vrolijke jongetje de doorslag. Of hun achternaam die ik niet eerder gehoord had. Achteraf bezien is de keus nog zo slecht niet want na wat zoeken blijkt ook over deze twee gewone Blaricummers wel een en ander te vertellen. Over wie niet, trouwens.

Allebei dertig dus niet meer piepjong zijn Bernardus Johannes Maria Schwiep (1883) en Elisabeth Maria Bergh (1884) als ze op 5 mei 1914 in hun beider geboorteplaats Amsterdam trouwen. Zij woont nog altijd in de stad, hij is uitgevlogen naar Driebergen waar hij 'houder van een hoenderpark' is. Achter haar naam staat 'zonder beroep'. Mogelijk helpt zij, in afwachting van een geschikte huwelijkskandidaat, haar vader in zijn was- en strijkinrichting; een ongeëmanicpeerde gedachte wellicht, maar ik vrees dat het in die tijd best vaak zo ging. Zij zal met hem in Driebergen zijn gaan wonen. Erg lang kan dat niet hebben geduurd want als ze in 1917 in Haarlem (?) bevalt van een levenloze zoon wordt

Het echtpaar Schwiep-Bergh in 1923

Blaricum op de geboorteakte als woonplaats van het echtpaar vermeld. En dan staat ook achter *zijn* naam: zonder beroep.

De Schwieps wonen 'b/d molen' -die stond er toen nog; ze moeten de sloop ervan, in 1928, van nabij hebben meegemaakt-, op huizing 42b, na de hernummering van rond 1925: 1^e Molenweg 11³. Daar zal hun tweede zoon Fransje (1919) zijn geboren, het jochie op de foto. Samen met zijn jongere zusje Hanna figureert hij eind jaren twintig met grote regelmaat in de rubriek 'Zul-len we ruilen' in de Gooi- en Eemlander. NOF-wapens sparen ze onder meer, tegen inlevering waarvan ze door Johan Fabricius geschreven avonturenboekjes van Arretje Nof kunnen krijgen.⁴

Franciscus (Fransje)
A.A. Schwiep in 1923

In 1917 woont Schwiep, 'zonder beroep', dus in Blaricum. Een jaar later blijkt hij van de eerdere rashoenders (Buff Orpingtons) te zijn overgestapt op rashonden: gladharige Duitse dwergpinchers die het echtpaar in een kennel achter 'Ukkie's Heim', een 'landhuis met grooten tuin'⁵, houdt en fokt. Prijs van zo'n hondje: vanaf fl. 40,-. Samen met zijn vrouw en hun dwergpinchers loopt Schwiep, in 1925 mede-oprichter en eerste voorzitter van de Bussumse 'Kynologenclub Gooi en Eemland'⁶, de hondententoonstellingen af waar hij, behalve inzender, ook wel keurmeester is. Jarenlang hebben ze daar veel succes met pinchers als 'Prinz', 'Erlikönig Heinzelmännchen', 'Rickes Goldnes Mainz' en 'Nettel Heinzelmännchen'. Zo halen ze op een tentoonstelling in Amsterdam met 9 van hun rashondjes het predicaat 'uitmuntend' en winnen er 4 eerste, 3 tweede en 2 derde prijzen. En nog een eerste prijs in de groepsklasse erbij.

Met stijgende verbazing lees ik, zelf geen *Gooi- en Eemlander* 27-11-1918

3 Het tegenwoordige nummer 11 ligt vrij ver af van de plaats waar toen de molen stond. Eind jaren twintig was de 1e Molenweg aanmerkelijk dunner bebouwd dan nu. Nummer 11 lag toen voorbij de huidige Korte Molenweg, inderdaad 'b/d molen' dus.

4 Een stripfiguurtje dat rond 1930 werd gebruikt in reclamecampagnes van de Nederlandsche Oliefabrieken (NOF) in Delft, het huidige Calvé.

5 Volgens een advertentie in de Gooi- en Eemlander uit juni 1919 waarin Ukkie's Heim gemeubileerd te huur wordt aangeboden, mogelijk alleen voor de zomer want zowel voor als na 1919 woonde Schwiep daar.

6 Ook de secretaris komt uit Blaricum: H.Th. de Weert van Huize Puck aan de Noolseweg 400; later: 11.

hondenliefhebber -ik kan nog net een pekinnees van een Sint Bernard onderscheiden- al die krantenberichten over Schwieps successen. Er gaat zagezegd een wereld voor mij open. Maar duidelijk wordt mij wel dat Ukkie's Heim met liefst 35 hondjes de grootse dwergpincherkennel van het land was. En een heel goede bovendien. Ook los van zijn kynologische activiteiten haalt B.J.M. Schwiep enkele malen het nieuws. Zo komt hij, nadat hij daartoe metingen heeft laten verrichten, tot de conclusie dat een deel van de openbare weg eigenlijk tot zijn terrein behoort. En wat doet Schwiep dan? 'Over een belangrijke lengte' paalt hij de Eerste Molenweg tot op de helft van de oorspronkelijke breedte af. 'De weg is nu onmogelijk smal geworden', aldus het bericht in De Bel van 22 juni 1928. Maar zoals we bij ons thuis wel zeiden: god straft onmiddellijk. Want een half jaar later rijdt ene J. Vos (Hzn. de molenaar van Tweede Molenweg 26?) op de hoek van Eerste en Tweede Molenweg met een vrachtauto een lantaarnpaal omver. De elektriciteitsdraden komen naar beneden en raken enkele daar toevallig staande Blaricummers: G. Jacobs, B. Krijnen (de twee mannen die samen de Blaricumse molen kochten(?)) en B.J. Schwiep. Die laatste raakt in de draden verward, slaat achterover en blijft bewusteloos liggen. Dokter Catz moet er aan te pas komen maar uiteindelijk loopt het goed met Schwiep af.

Drie maanden later treft het noodlot het gezin opnieuw. In Ukkie's Heim, een houten huis, breekt een schoorsteenbrandje uit en het rieten dak, kurkdroog na een lange vorstperiode, is 'een gemakkelijke prooi voor de vlammen.' Er is geen houden aan. Schwieps vrouw en hun dienstbode -hijzelf is niet thuis- weten maar weinig te redden. Ze kunnen nog enige zilveren voorwerpen in veiligheid brengen maar dat is het wel zo'n beetje. Gelukkig blijft de kennel, die achter het huis ligt, gespaard. Het dakloos geworden gezin vindt vlak in de buurt onderdak, in Pension 'De Drift' op Driftlaan 19. Aan de Eerste Molenweg keren ze niet meer terug. Vanuit Soest biedt B. Schwiep van Ukkie's Heim aldaar in december 1930 een partij rijk vruchtdragende vruchtbomen aan die in een tuin in Blaricum staan. Daarmee eindigt de Blaricumse periode van het gezin Schwiep-Bergh. Elisabeth Maria Schwiep-Bergh overlijdt in december 1952 in Utrecht, 68 jaar oud, ruim twee jaar later, in februari 1955, gevolgd door haar man.

Ron van den Berg, februari 2019

Lezingen Frans Ruijter

Blaricum (oost) Toen en Nu
donderdag 14 nov. 2019
19.30 uur. Cursusnr. CUL-784

Blaricum (west) Toen en Nu
donderdag 19 mrt. 2020
19.30 uur. Cursusnr. CUL-785

Meer informatie en inschrijven uitsluitend via www.volksuniversiteitthetgooi.nl

HERMAN VAN DER HEIDEN Puinrecycling BV

HANDEL IN MENGGRANULATEN, GRIND, GROND EN ZAND.
RECYCLING VAN BEDRIJFSAFVAL, BOUW-EN SLOOPAFVAL,
GROENAFVAL EN A/B/C HOUT.

LOCATIE Randweg 4, 1272LZ Huizen
035 - 525 74 53 / 538 36 20

info@puinrecyclinghuizen.nl

WWW.PUINRECYCLINGHUIZEN.NL

BeeldBankBlaricum.nl

Het digitale fotoarchief van de Historische Kring Blaricum

Op www.beeldbankblaricum.nl kan iedereen kennis maken met historische afbeeldingen van Blaricumse dorpsgezichten, portretten en groepsfoto's, boerderijen, markante huizen, straatjes, oude ansichten, schoolfoto's, enz.

Eenvoudig zoeken op pc, tablet of mobiel

Met behulp van de zoekbalk kunt u gericht zoeken. Of klik op één van de fotopanelen waardoor u meteen in de desbetreffende categorie komt. Bij de geselecteerde foto wordt, behalve informatie, ook een plattegrond afgebeeld. Waar mogelijk kunt u door middel van een klik in het kaartje de huidige situatie in Street View bekijken.

Uw foto's zijn welkom!

Vanzelfsprekend zijn wij ook zeer geïnteresseerd in foto's en afbeeldingen die u in uw bezit heeft en waarvan u vindt dat deze een historische waarde hebben voor Blaricum. Gescande foto's/afbeeldingen kunt u, vergezeld van alle relevante informatie, opsturen via e-mail info@beeldbankblaricum.nl. U mag natuurlijk ook, op afspraak, langskomen op de Brinklaan 4A met originele afbeeldingen die wij voor u kunnen inscannen. Voordat tot plaatsing op BeeldBankBlaricum.nl wordt overgegaan, worden aangeleverde foto's beoordeeld op relevantie en kwaliteit.

Café d'Ouwe Tak

Het café is de hele week geopend. Op dinsdag t/m zondag
wordt voor u gekookt van 17.00 tot 21.30 uur.

Café d'Ouwe Tak:
Het café waar je óók kunt eten!

Eemnesserweg B13, 1261 HD Blaricum, 035-5314300, www.ouwetak.com

*‘Uw kruidenier
om de hoek’*

*Elke dag van de
week open:
maandag t/m
zaterdag van
08.00 - 21.00 uur,
iedere zondag van
12.00 - 18.00 uur*

Familie Ton • Huizerweg 8, 1261 AW Blaricum • Tel: 035-5386006

Historische Kring Blaricum

